अध्याय एक

परिचय

१.१ अध्ययनको पृष्ठभूमी

स्वास्थ्य भन्ने शब्द मानिस जन्मेदेखि नमरुन्जेल सम्म जीवनको हरेक पक्षसँग सम्बन्धित छ ।स्वास्थ्यकाखराबरअसलदुवैपक्षहन्छन् ।असलपक्षभन्नालेव्यक्तिशारीरिकरूपलेतन्दुरुस्त, मानसिकरूपले सचेत, कुनै प्रकारको रोग नलागेको, स्वस्थ रहनका लागि वैज्ञानिक स्वास्थ्य आचरण अपनाउनुलाई जनाउँदछ ।मानिसकोजीवनमाप्राप्तहनेसम्पूणउपलब्धिहरूकोप्रमुखस्रोतनैअसलस्वास्थ्यहो ।असलस्वास्थ्य लेनैव्यक्तिकोसुन्दरभविष्यकोनिमाणगनसक्दछ ।विश्वस्वास्थ्य संगठनका नारा **"स्वास्थ नै धन"** हो ले पनि प्रष्ट गदछ ।मानिसकोसबैभन्दाबहमूल्यसम्पत्तिनैस्वास्थ्यहो ।स्वस्थव्यक्तिलेनैआफ्नोपरिवारको, समुदाय र राष्ट्रका लागि केही गनसक्छ र आफ्नो लक्ष्य प्राप्तिका लागि निरन्तर अगाडि बढ्न सक्छ ।

हरेक मानिसको जीवनमा स्वास्थ्यले ठूलो महत्व राख्दछ ।स्वास्थ्यअसलभएमाजीवनकाहरेकपक्षमामानिसलेसफलताहासिलगनसक्दछ ।त्यसकारणस्वास्थ्यनैधनहोभन्नेकुरामाकसैकोपनिदुईमतहँदैन ।कुनैसमयमाविभिन्नआपद–विपदबाट मुक्त अवस्थालाई स्वास्थ्यको रूपमा लिएको पाइन्छ ।कुनैसमयमा दीघायु जीवनलाई स्वास्थ्यको रूपमा लिएको पाइन्छ भने कुनै समयमा रोगबाट मुक्त रहेको अवस्थालाई लिइएको पाइन्छ ।यसरीबदलिँदोसमयअनुसारस्वास्थ्यकोअथफरक–फरक रूपमा आएको देखिए पनि स्वास्थ्यलाई रोगबाट मुक्त भएको अवसरको रूपमा स्वीकान व्यक्तिहरू अहिलेको समयमा पनि धेरै छन् ।स्वास्थ्यभन्नेशब्दकोविकासात्मकइतिहासलाईकेलाएरहेदायसलेसम्पुणतालाईलक्षितगरेकोपाइन्छ ।यहाँसम्पूणताकोअथएउटासिङ्गोव्यक्तिलाईलक्षितगरेकोपाइन्छ ।यसलेव्यक्तिकोसम्पूणशारीरिकअङ्गप्रत्यंगहरूकोस्वस्थ्यतालाईनिदशित गदछ अथात् व्यक्तिको सम्पूणता नै स्वास्थ्य हो ।अङ्ग्रेजीशब्दकोषमास्वास्थ्यलाईएउटायस्तोअवस्थाकोरूपमापरिभाषितगरिएकोछजसमाव्यक्तिकुन शारीरिकदुरावस्था, रोग र कष्टबाट मुक्त हन्छ र उसको शरीर, मन र आत्मा पनि स्वच्छ र स्वस्थ

हन्छ खनाल, पेशल (२०६७)।

स्वास्थ्य जनशक्ति सामाजिक विकासको एउटा महत्वपूण अङ्ग हो ।पयाप्तसामाजिकविकासकोअभावमास्वस्थमानिसहरूकोपनिअभावहन्छ ।त्यसैलेमानिसहरूकोस्वास्थ्यस्थितिमासुधारगनसामाजिकविकासमाजोडदिनुपनहन्छ ।मानवसभ्यताकोविकासकोप्रक्रियालाईहेनहो भने स्वास्थ्यलगायतका अन्य मानवीय विकाससँग सम्बन्धित विषयहरूकको क्रमिक विकास भएको पाइन्छ ।स्वास्थ्यसम्बन्धीविषयमाविगतकेहीसमयअगाडिदेखिवासामाजिकपरिवतनकोक्रमिकविकासअनुसारकेहीशताब्दीदेखिस्वास्थ्यलाईमौलिकमानवअधिकारकोरूपमालिनथालिएकोपाइन्छ । यति मात्र होइन स्वास्थ्यलाई मानव विकासका जन्मदेखि मृत्युसम्म सबैभन्दा बढी महत्वपूण अवस्थाको रूपमा लिन थालिएको

छ ।अझैभन्नेहोभनेस्वथ्यभन्नेकुरालाईकेवलशारीरिकवामानिसिकअशक्ततामात्रनभनेरसमग्ररूपमाएउटासामाजिकदृष्टिकोणकोआधारणाबाटपनिहेनरबुझ्न थालिएको छ ।

स्वास्थ्यसम्बन्धी विषयलाई लिएर विश्व स्वास्थ्य संगठनले दिएको परिभाषाले स्वास्थ्यको दायरालाई झनै फराकिलो पारेको छ, किनभने विश्व स्वास्थ्य संगठनले स्वास्थ्यलाई शारीरिक क्षेत्रमा मात्र सीमित नराखी मानसिक र सामाजिक पक्षहरूमा समेत ध्यान दिएको पाइन्छ तसथ मानिस स्वास्थ्य हनका लागि शारीरिक, मानसिक र सामाजिक तीनवटै पक्ष स्वस्थ हनुपछ ।यीतीनमध्येएउटापक्षमात्रैअस्वस्थभयोभनेयसलेअर्कालाईअसरपाछरस्वस्थ्यहँदैन ।

किशोर अवस्था भनेको एउटा व्यक्तिको जीवनको त्यो समयावधि हो जतिवेला ऊ बालक त रहंदैन, तर युवा पनि भैसकेको हदैन । विश्व स्वास्थ्य संगठनले १० देखि १९ वषको उमेर समूहको व्यक्तिलाई किशोरकिशोरी भनेको छ । यस वेला व्यक्ति विभिन्न शारीरिक तथा मानसिक परिवतनहरुबाट गुज्रिन्छ । यस अवस्थामा किशोर किशोरीहरुले आफ्नो शरीरमा आउने थुप्रै परिवतनहरु र मनमा आउने भावनाहरुको सामना गनुपन हन्छ । यस बेला किशोर किशोरीहरुमा आफ्नो परिवार र साथी संगीहरुसँगको भावनात्मक तथा संवेगात्मक सम्बन्धमा परिवतन आउँछ । उसले सामाजिक अपेक्षाहरु र आफूप्रतिको हेराइमा परिवतन आएको अनूभूति गछ । उसको शारीरिक विकास हँदा यौनिक आकषण बढ्दै जाने र

परिपक्वता आउने हुन्छ । किशोरावस्थामा किशोरकिशोरीहरु कुनै पनि कुरामा गहन ढंगले सोच्न सिकिरहेका हुन्छन्, जसको आधारमा उनीहरु भविष्यका लागि योजना निर्माण गर्न खोज्दछन् । किशोरावस्थामा आफूलाई मन लाग्ने कुरामा परीक्षण गर्न, जोखिम वा खतरा मोल्ने जस्ता कार्यहरु गर्नु सामान्य हुन् र यस्ता कार्यहरु सही निर्णय गर्न सक्ने सीप विकास गर्न प्रक्रियाको एउटा पाटो पनि हो । किशोरावस्थामा साथीभाइहरु र जेठाबाठाहरुले गरेका व्यवहारको सकारात्मक तथा नकारात्मक दुवै असर पर्दछ । वयस्क मानिसहरुले यस्ता कुरामा ध्यान पुयाई मुख्यतया खराव व्यवहारनकारात्मक सोचाई गर्नाले पर्न सक्ने असरहरुको बारेमा छलफल गरी सही विकल्प छान्ने काममा किशोरकिशोरीहरुलाई सहयोग गर्नुपर्दछ । कम्तिमा पनि परिवार तथा समाजका वयस्क व्यक्तिको एउटा मात्र सकारात्मक सहयोग तथा अभिभावकको प्रभाव किशोरावस्थाको वृद्धि विकास र परिवर्तनलाई आत्मसात गराउन सहयोगी भई आइपर्ने तनावसँग जुध्न, धैर्यता राख्न तथाप्रफुल्ल रहन सघाउ पुग्दछ ।

मानसिक, सामाजिक र शारीरिक विकासको अवस्था अनुसार जन्मदेखि २४ वर्षसम्मको उमेर समूहलाई भिन्न भिन्न तरिकाले परिभाषित गरिन्छ । अन्तराष्ट्रिय परिभाषाहरुलाई विभिन्न तालिकामा संक्षेपीकरण गरिएको छ । देश र संस्कृति अनुसार परिभाषामा विविधता पाइन्छ ।

“बालबालिकाको अधिकारसम्बन्धी संयुक्त राष्ट्रसंघीय महासन्धि अनुसार जन्मेदेखि १८ वर्ष उमेरसम्मका सम्पूर्ण व्यक्तिहरुलाई बालबालिका भनिन्छ । नेपालको प्रचलित कानुन अनुसार १८ वर्ष उमेर सम्मका सबै यसै समूह अन्तर्गत् पर्दछन् । ‘युवा’ भन्नाले किशोरावस्थाको अन्तिम अवस्था, १५ देखि २४ वर्षसम्मको उमेर समूहलाई जनाउँछ जसमा पछिल्ला उमेर समुहका किशोरकिशोरी पनि समेटिएको हुन्छ । युवायुवती भन्नाले १० देखि २४ वर्षसम्मका किशोरकिशोरीहरु बुझिन्छ । यी दुई परिभाषाहरुले वयस्क अवस्थामा प्रवेश गर्नुभन्दा अगाडिको र १८ वर्ष उमेरपछिको अवस्थाको क्रमिक विकास र परिपक्वतालाई दर्शाउँछ ।

नेपाल परापुर्वकाल देखि नै पितृसत्तात्मक राज्य व्यस्थामा अडिग भइ आएको राष्ट्र हो । नेपाल एउटा पितृसतात्मक राष्ट्र हो । यहाँको समाज, धर्म, नीति, परम्परा र चालचलनले यो राज्य पुरुषप्रधान राज्यको रुपमा रहेको प्रष्ट हुन्छ । विभिन्न धर्म, नीति तथा सामाजिक रहनसहन र चालचलनलाई अध्ययन गर्दा यहाँ पुरुषको बंश व्यवस्था रहेको पाइन्छ । प्राचिन परम्पराबाट विकसित यो समाज व्यवस्थालाईहेर्दा

यहाँ नारी जातिले बिवाह गरी पुरुषको थर, गोत्र तथा जात ग्रहण गद जाने सामाजिक नियम रहेको सत्य हो। त्यही सामाजिक निति व्यावस्थाका कारण महिलाहरूले आफ्नो बिबाह पश्चात पतिको जात तथा थर र गोत्र ग्रहण गद जाने चलन छ। विश्वमा हरेक देशको आफ्नै प्रकारको सामाजिक तथा धामिक संस्कारहरू रहेका हन्छन्यद्यपि यस देशमा पुरुष नै वंश व्यवस्थाका प्रमुख हन भने उसको विवाह पश्चात जन्मिएका छोराछोरीले पुरुषको थर जात ग्रहण गद जाने वंशीय व्यवस्था रहेको छ। (अधिकारी,दिनेश २०६८)

साधारण अथमा प्रजनन भन्नाले बच्चा जन्माउने प्रक्रियालाई बुझाउँछ। प्रजनन भनेको कुनै पनि जीव जन्तुले नयाँ जीवको उत्पादन गनु अथात जन्म दिनु हन्छ तर जनसाङ्ख्यिकोय दृष्टिकोण अनुसार कुनै पुरुष र महिलाको सन्तान उत्पादन प्रक्रियालाई प्रजनन भनिन्छ।

वास्तवमा बच्चा जन्माउने क्रियामा महिला र पुरुष दुवैको समान भूमिका रहन्छ तर बच्चाको जन्म दिने क्रिया प्रत्यक्ष रुपमा महिलाको शारिरबाट हने गदछ। महिलाहरूले नै प्रत्यक्ष रुपमा शिशु जन्माउने हनाले प्रजनन अन्तगत महिलाहरूको चचा गारिन्छ। यसथ प्रजननलाई कुनै महिला वा महिलाहरूको समूहको वास्तविक सन्तान उत्पादन उपलब्धिको रुपमा पारिभाषित गन सकिन्छ।

नेपालको कुल जनसङ्ख्या २९१६४८७८ रहेको छ। राष्ट्रिय जनगणना २०७८ का अनुसार पुरुषको कुल सङ्ख्या ११५१२६१२ तथा महिलको कुल जनसङ्ख्या १२४३९२४७ रहेको छ। २०६८ सालमा वाषिक वृद्धिदर १.३५ % थियो भने हाल वाषिक वृद्धिदर ०.९३ प्रतिशत रहेको छ। साथै उक्त जनगणना अनुसार सबैभन्दा बढी जनसङ्ख्या काठमाडौं पछि मोरङ र सबैभन्दा कम जनसङ्ख्या मनाङमा देखिन्छ (केन्द्रीय तथ्याङ्क विभाग, २०७८)।

वि.सं २०७८ सालको राष्ट्रिय जनगणना अनुसार नेपालको कूल जनसंख्या २९१६४५७८ पुगेको छ। नेपालमा तिब्र जनसंख्या बढ्नुको कारण उच्च जन्मदर र घट्दै गएको मृत्युदर नै हो। नेपालको कोरा जन्मदर सन्१९७१ मा प्रतिहजार ४२.८, सन्१९८१ मा ४२.३सन्१९९१ मा ४१.२ र सन्२००१ मा ३४ रहेको थियो भने २०२२ मा २० प्रतिहजार रहेको छ जसले के देखाउछ भने नेपालमा कोरा जन्मदर घट्दैछ (Central Bureau of Statistics)।

सामाजिक, आथिक, शैक्षिक तथा साँस्कृतिक मुल्य मान्यताका कारण जनसंख्या बृद्धि हदै

आएको देखिन्छ । उच्च जन्मदर , महिलाहरूको दयनिय स्थिति, अशिक्षा र परिवार नियोजन कायक्रमको

कमिले नेपालको जनसंख्या नियन्त्रण हन सकेको छैन । १,४७,१८१ वग कि.मी भित्र फैलिएको यो देशको जम्मा जनसंख्याको ७५.१ प्रतिशत पुरुषहरू साक्षर रहेको पाइन्छ भने ५७.४ प्रतिशत महिलाहरूको साक्षरताले पनि यस देशमा पुरुषहरूको तुलनामा महिला कम साक्षर रहेको वि.सं २०६८ को जनगणनाबाट प्रमाणित हन आउँछ । यसैगरी यो संख्या वि.सं २०७८ को जनसंख्यामा केही सुधारिएर आएको छ । जसको तथ्य अनुसार ८३.६ प्रतिशत पुरुषहरू साक्षर रहेको छन्भने ६९.४ प्रतिशत महिलाहरू साक्षर रहेको तथ्याङ्कले जनाएको छ (Central Bureau of Statistics) ।

धामिक संस्कार तथा सामाजिक चालचलन नै महिला विरोधी रहेको कुरा यहाँको गतिविधिबाट प्रष्ट हन आउँछ । सामाजिक धामिक परम्परा र विश्वासकोअन्धविश्वासी भएर मान्ने यहाँको संस्कारका कारण यस राष्ट्रमा बसोवास गन हरेक महिलामा सामाजिक, धामिक, पारिवारीक तथा बंशीय तनाव रहने गछ । अशिक्षा यस समाजको मूल शत्रु भएर आएको देखिन्छ । बाल विवाह र शिक्षाबाट बञ्चित गराउँने कायबाट समस्त महिलाबगको भविष्य अन्धकारमय भएको पाउँन सकिन्छ । महिलाहरू घर परिवारबाट टाढा रहन नहने तथा उनिहरूले शिक्षा प्राप्त गन नहने सामाजिक सोचका कारण नेपालको ग्रामिण क्षेत्रका सम्पूण महिला वगमा शिक्षाको कमी पाइनुका साथै घरको कामकाज ,बच्चा जन्माउने काम,गोठ तथा घर आँगनमा सीमित रहनु पन बुझाई र गराई पितृसतात्मक समाजको परकाष्टा हो भन्न सकिन्छ (महजन, श्यामकृष्ण २०५३) ।

राज्यमा रहेका सम्पूण नार्गारिकलाई अनिवाय समान स्तरको शिक्षा प्रादान गन लक्ष्य राखेको नेपाल सरकारको शैक्षिक नीति भए पनि नेपालका अधिकांश स्थानका बालवालिका तथा विशेष गरीमहिला वग शिक्षाबाट बञ्चित रहनु परेको छ । उनिहरूमा सामाजिक, राजनैतिक, आथिक, धामिक, रोजगारका क्षेत्र , बजार तथा समाजका अन्य विभिन्न स्थान र विषय प्रसङ्गमा साथै स्वयं घरपरिवारमा विभेद गरिएको पाईन्छ । उनीहरूलाई समान सहभागिता तथा समानताको नाममा उपहाँस गरिन्छ भने समान उपस्थितिमा पनि विभेद गरिएको पाइन्छ । जातिय तथा धामिक र सामाजिक क्षेत्रमा पनि महिला बग विभेद र अन्यायमा परेको छन्। परिवारमा श्रीमानबाट प्रताडित महिला घर परिवारका अन्य सदस्यहरूबाट पनि अपहपेलित रहेका हन्छिन्। त्यस्तै महिलाका मुख्य शत्रु पक्ष भनेका महिला नै पनि

हदा रहेछन भन्ने कुरा सामाजिक उदाहरणबाट पनि प्रष्ट हन्छ जस्तै: शाशुबाट बुहारी शोसित रहेबाट उक्त कुरा प्रष्ट हन्छ । यसरी नै महिलाहरू प्रजननका क्षेत्रमा पनि श्रीमान तथा घर परिवार र समाजबाट उतिकै मारमा पनु परेको देखिन्छ । शिक्षीत तथा अशिक्षीत दुवै महिलाहरू घर परिवार तथा समाजबाट धेरै नै अपहेलित र तनावमा परेको देख्न सकिन्छ । प्रजनन महिलाको नैसगिक अधिकार भएर पनि उनिहरू आफ्नो अधिकारलाई आफ्नो तरिकाले प्रयोग गन घर तथा समाजमा नसक्ने अवस्थामा रहेका छन्। यस्तै उचित शिक्षा र चेतनाको कमीका कारण यस ठाउँका महिलाले परिवार नियोजनका साधनको प्रयोग गरेका छैनन्। परिणामतः वषनी गभवती हनु, रोगी हनु, आमा र बच्चाको स्वास्थ्यमा समस्या आउनु, मातृशिशु मृत्युदर बढ्नु, प्रजनन अङगमा समस्या आउनु तथा महिलाका प्रजनन अङग जस्तै यौनी, पाठेघर आदि अङ्गमा समस्या देखापन गरेको पाइन्छ । उक्त कारण भनेको शिक्षाको कमी नै मुख्य मान्न सकिन्छ । त्यसैले यस अध्ययनमा पनि इटहरी उपमहानगरपालिका भित्र रहेका सामुदायीक तथा संस्थागत विद्यालय मध्येबाट ३ वटा सामुदायीक विद्यालय चयन गरी छात्रा / छात्रहरूमा प्रजनन तथा स्वास्थ्य शिक्षाले पारेको प्रभाव बारेमा विश्लेषण गन प्रयास गरिएको छ ।

१.२ समस्याको कथन

नेपालमा गरिवी, आशिक्षा, सचेतनाको कमि र दक्ष जनशक्ति अभावका कारणले यहाका मानिसहरुको जीवनस्तर र स्वास्थ्य स्थिति नाजुक र कष्टकर रहेको छ । हाम्रो देशमा शिक्षा, स्वास्थ्य, रोजगार,मनोरञ्जनका सुविधाहरु सवैतिर समान रुपमा वितरण हन सकिरहेका छैनन् खासगरी ग्रामीण क्षेत्रमा अझै पनि गाँस,वास र कपासको समस्या ज्वालन्त रुपमा रहिआएको छ । जसको कारकतत्वको रुपमा “सन्तान इश्वरको वरदान” भन्ने अन्धाविश्वास तथा जति वढी सन्तान हन्छनउति वढी धन कमाउन हात हन्छ भन्ने जस्ता गलत धारणले गदा वषनी हजारौ नेपाली आमाहरुले अकालमै ज्यान गुमाईरहेका छन भने अकातफ प्रजनन् स्वास्थ्य ज्ञानको कमिले कम उमेरमा विवाह गन १८ वष भन्दा अगाडी नै गभवति भएपछि पनि जाँच नगराउने, सुत्केरी गराउने स्वास्थ्य संस्थामा नजाने, सुत्केरी भइसकेपछि आमा र नवजात शिशुको स्याहार र पोषणमा ध्यान नदिने जस्ता कारण मातृमृत्यु तथा शिशु मृत्युदर उच्च रहेको छ । यौन तथा प्रजननस्वास्थ्य शिक्षा किशोर एवं किशोरीहरूको यौन स्वास्थ्य सम्मानमा महत्त्वपूण भूमिका खेल्दछ। यसले उनीहरूलाई स्वास्थ्यपूण यौन जीवनका बारेमा समझ र जानकारी प्रदान गदछ जसले उनीहरूको यौन सुरक्षा, यौन आदश र उचित यौन संवेदनशीलताको प्रतिस्थापना गदछ।

अनिश्चित गभधारण

कुनैपनि यौन जोडीबीच हने अनिश्चित गभ रोक्न सावधानी पुयाउन आवश्यक छ । शारीरिक तथा मानसिक रूपमा तयार नभएका यौनजोडी विशेष रूपमा चनाखो रहनुपदछ ।

स्वास्थ्यपूण यौन जीवन

यौन तथा प्रजननस्वास्थ्य शिक्षा लिने किशोरी र किशोरहरूले स्वास्थ्यपूण यौन जीवनको बारेमा सही जानकारी प्राप्त गदा, उनीहरूको यौन स्वास्थ्यमा सुधार हन सक्छ।

यौन संवेदनशीलताको प्रतिस्थापना

सम्पकमा आएको मानब व्यक्तिलाई यौन संवेदनशीलताको बारेमा सही जानकारी प्रदान गदा, उनीहरूले आफ्नो स्वास्थ्यपूण संवेदनशीलतामा समय समयमा परिवतन गन सक्छ।

यौन संक्रमण र संरक्षण

सही यौन स्वास्थ्य शिक्षामा रही किशोर र किशोरीहरूले यौन संक्रमण र स्वास्थ्यपूण संरक्षणका बारेमा थाहा पाउँछ।

यौन हिंसा र शोषणको विरोध

सही यौन शिक्षा लिने किशोर र किशोरीहरूले यौन हिंसा, यौन शोषण, र अन्य यौन संबंधित असहमति र आक्रोशका बारेमा थाहा पाउँछ जसले उनीहरूलाई यस्ते परिस्थितिहरूबारे सोच्न र तिनीहरूको विरोध गन सक्छ।

यस अनुसन्धानको अध्ययन क्षेत्र सुनसरी जिल्लामा अवस्थित इटहरी उपमहानगरपालिका भित्र रहेका तीनवटा माध्यमिक विद्यालयमा अध्ययनरत छात्र छात्राहरुको वीचमा यौन तथा प्रजनन् स्वास्थ्य शिक्षा विषयवस्तुले किशोर किशोरीहरुमा पारेको प्रभाव थाहा पाउनका लागि यो अध्ययन लक्षित गरिएको छ ।

१.३ अध्ययनको उद्देश्य

कुनै पनि काम उद्देश्यबिना कायहीन र अपुरो हन्छ । त्यसैले कुनैपनि काय गनु अगाडि उद्देश्य

राख्नुपदछ। समस्याकथनमा उठाइएका मूलभूत प्रश्नहरुको समाधान नै उद्देश्य हो। उद्देश्य स्पष्ट, [illegible] विशिष्ट खालको हनुपछ। उपयुक्त उद्देश्य निधारण गदा अनुसन्धानकता सचेत र समस्याको समाधानतफ [illegible]न्द्रि[illegible] [illegible]।

यो प्रस्तुत अध्ययनको उद्देश्य निम्नलिखित प्राप्तिमा केन्द्रित रहेको छ:

- [illegible]ध्[illegible]मिक तहका विद्यार्थीहरुमा यौन तथा प्रजननस्वास्थ्य शिक्षा सम्बन्धि ज्ञान पत्ता लगाउनु।
- [illegible]रु[illegible] प्रजननस्वास्थ्य सम्बन्धि दृष्टिकोण [illegible]त्ता [illegible]
- माध्यमिक तहका विद्यार्थीहरुमा यौन तथा प्रजननस्वास्थ्य [illegible]क्ष[illegible]रु[illegible] प्र[illegible] [illegible]त्ता [illegible]

१.४ अध्ययनको महत्व

विषेशगरि अनुसन्धानको नतिजाले शैक्षिक सिद्धान्त एवं अभ्यासमा के-[illegible]स[illegible] प्र[illegible] प्र[illegible] भन्ने कुराको स्पष्ट जानकारी गराउनु पदछ। सन्चालन गन लागिएको अनुसन्धानले खोज गन लागिएको क्षेत्र[illegible] ज्ञ[illegible] प्र[illegible], सुधार एवं विस्तारमा के कसरी मद्दत पुयाउदछ भन्ने कुराको स्पष्ट पानुपछ । जसको निचोडले सम्बन्धित सरोकारवालाहरु व्यक्ति, [illegible],[illegible] [illegible]स[illegible], [illegible],[illegible]क्र[illegible], [illegible], [illegible]क्ष[illegible], [illegible]द्या[illegible], [illegible]रु[illegible] [illegible] औचित्यलाई स्पष्ट पानु पदछ।

अध्ययन काय एउटा मागदशनको रुपमा सहयोग गन हनाले अध्ययनको महत्वलाई निम्नानुसार [illegible] रु[illegible] [illegible]ल[illegible] [illegible]न[illegible]।

- यो अनुसन्धान माध्यमिक तहका छात्र छात्राहरुमा यौन तथा प्रजननस्वास्थ्य सम्बन्धि ज्ञा[illegible]
- [illegible] [illegible]ध्[illegible]क्ष[illegible], विद्यार्थी र अनुसन्धानकताहरुलाई यौन तथा प्रजननस्वास्थ्य [illegible]क्ष[illegible] [illegible]
- पाठ्यक्रम विकास केन्द्रलाई माध्यमिक तहका स्वास्थ्य तथा जनसंख्या शिक्षा सम्बन्धि पाठ्यक्रममा परिमाजन गन मद्दत पुग्नेछ।

- विभिन्न सरकारी तथा गैरसरकारी संघसंस्थाहरुलाई यौन तथा प्रजननस्वास्थ्य सम्बन्धि नीति निमाण गन सहयोग पुग्नेछ।
- □ध□□□ क्षेत्र□□ □□□ □□□ प्रजननस्वास्थ्य सम्बन्धि समस्या समधान गन सहयोग पुग्नेछ।
- पाठ्यक्रम निमाण कक्षा, पठ्यपुस्तक लेखकहरुलाई समेत अध्ययन प्राप्त उपलब्धीले उनीहरुलाई विभिन्न पक्षमा आधार प्रदान गन सक्नेछ।
- यस विषयसंग सम्बन्धित अनुसन्धान गनलाई सन्दभ सामाग्रीको रुपमा प्रयोग गन सहयोग □□□ □

१.५ अध्ययनको परिसीमा

□□□□□□□□□ □ □□□□□□□□ □□□□□□□ □□□ □□□□□रु □□□ □□□ □□□□□ □□□त□□□ पुनरावलोकन पयाप्त मात्रामा नगरिएको, अध्ययनले समेट्न नसकेको जनसंख्या, प्र□□ □□□□□□ अध्ययन प्रक्रिया जस्ता कुरामा परिसिमा भित्र राखिन्छ। तर अनुसन्धानको शिषकले सिमानाकृत गरेका अनुसन्धान कताको नियन्त्रण भन्दा बाहिरी कुराहरू सिमा भित्र राखिन्छ □□□ □□□□□□□□ □ध□□□,अनुसन्धान कायलाई अनियन्त्रित हनबाट बचाई सहि बाटो तफ उन्मूख गराउदछ।त्यसकारण □□□□□ □□□□□□□□□□□□□ भित्रका सामुदायिक तथा संस्थागत विद्यालयको मा.□□.□□□□ □□द्य□□□□ □□□□□ □ध□□□□□ □□□□□□□□ □□□□□□□□रु □□□□□ □:

- □□ □ध□□□ □□□□□ □□ल□□□ □□□□□ □□□□□□□□□□□□□□□ □□ध□□□ □□□□ □□□ □□□ □□द्य□□□□□ □□त्र □□□□□ □□□□ □ □ जसअनुसार श्री ज्योती माध्यमिकबाट कक्षा □-□□ □□ □□□ □ध□□□□ □□□ □□□, श्री कविर माध्यमिक विद्यालयबाट कक्षा □-□□ □□ □□□ □ध□□ □□□ □□□ जना र श्री जनता माध्यमिक विद्यालयबाट कक्षा □-□□ □□ □□□ □□द्य□□ □ध□□□ □□ □□□ □□□ □□□ □□□□□ □ध□□□□ □□□ जनालाई प्रतक्ष्य प्रश्नावली गरी यो शोधपत्र तयार □□□□□ □ □
- यो अध्ययन माध्यमिक तहका छात्र तथा छात्राहरुमा सीमित रहेको छ।
- योअध्ययनले उक्त विद्यालयका □–□□ मा अध्ययनरत छात्र छात्राहरुलाई मात्र □□□□□ □ □

- अध्ययनमा प्रश्नावली बाहेक अन्य साधनको प्रयोग गरिएको छैन ।
- . प्रजननस्वास्थ्य शिक्षा विषयवस्तुले किशोर किशोरीहरुमा पारेको प्रभाव सम्बन्धित व्याख्या र विश्लेषण गरिएको छ ।

१.६अध्ययनमा प्रयोग भएका शब्दावलीको परिभाषा

सन्धान प्रस्तावनामा उल्लेख गरिएका कतिपय शब्दलाई सहजै बुझ्न नसक्ने भएकाले त्यसखालका शब्दको पुण अथ वताउने माध्यम, प्र हरुलाई महत्वपूण शब्दावलीमा यस अध्ययनमा कतिपय त्यस्ता शब्दहरु प्रयोग गरिएको छ । जसको अथ अनेक प्रकारबाट लगाउन सकिने हँदा निश्चित अथ बोकेका त्यस्ता शब्दहरु अध्ययन गन रु भ्र अध्ययन प्रतिवेदनको गलत अथ नलागोस भन्ने अभिप्रायले अध्ययनमा उल्लेखित त्यस्ता केहि ब हरुको संक्षिप्त परिचय निम्नानुसार उल

परिवार नियोजन

पारिवारिक जीवनलाई स्वस्थ र व्यबस्थित बनाइराख्नकालागि के- स प्र प्र , च न दुइ बच्चाको जन्मान्तर कति राख्ने, च हेरचाह तथा शिक्षा दिक्षाको ब्यबस्थापन कसरी गन भन्ने बिषयमा समय बनाई सोहि अनुरूप पारिवारिक जीवन सन्चालन गनु नै परिवार नियोजन हो भन्ने कुरा बुझ्नु पदछ

प्र

प्रजनन स्वास्थ्य भन्नाले मानिसका प्र प्र , प्र रू स्वास्थ्य, प्र सम्पूण विषयहरु भन्ने बुझाउँदछ । यस अन्तगत व्यक्तिहरूले ससुरक्षित र आनन्दमय यौन जीवनयापन गन क्ष , न न क्ष , सन्तान जन्माउने नजन्माउने, न , जन्माउने भन्ने निणय गन स्वतन्त्रता छ भन्ने कुराहरु इ

स स्थ

विश्व स्वास्थ्य सङ्गठन "स्वास्थ्य भनेको रोग तथा दुबलताबाट मुक्त हनु मात्र नभई सम्पूण , , त अवस्था तन्दुरुस्त हनु पनि हो ।"

प्र□□□

कुनै व्यक्ति वा वस्तुको शक्ति समान अधिकार आदिबाट वस्तुमा पन असरलाई प्रभावभनिन्छ।

□□□□□□□□स□□

□□श्व स्वास्थ्य संगठन□□ □□□□□ □□–□□ बालक र बालिकाहरु बीच उमेर वृद्धि सँगै शारीरिक परिवतनमा पनि फरक पन आउँछ।शारीरिक स्वरूपमा नै परिवतन देखिने यो उमेरलाई किशोरअवस्था भनिन्छ।किशोरावस्था भनेको कुनै व्यक्ति बाल्यकालबाट वयष्क हने परिवतनशील अवस्था हो। यसै □□□□□ □□□□□ □□□ □□□□□□□रू□□ प्र□□□, □□□□□□, □□□द्व□, आथिक तथा अन्य क्षेत्रमा विकास हन्छ र उनीहरू परिपक्व हने गदछन् यसलाई किशोरअवस्था भन्ने बुझ्नु पदछ □

□□ध□□□□ □□

नेपालको सन्दभमा राष्ट्रिय शिक्षा नीति □□□□ □□ □□□□□ □□ध□□□□ □□ □न□□□□क्ष□ □–□□ □□ □□□ □झ□□□□□ □

□स□□□□□

हस्तमैथुन भन्नाले आफ्नो यौन अङ्गलाई आफैले चलाएर वा घषण गरेर यौन आनन्द लिने कायलाई □झ□□□□□ □

□□□ प्र□□f□□ □□□

□□□क्ष□ □□□ □म□□ज□□□ □□□□□क्ष□यौन क्रियाकलापबाट मात्र सन रोगलाई यौन प्रसारित रोग □□□□ □झ□□□□□ □

□□म□□□

□□□ पुखाले मान्दै आएका चलनलाई निरन्तरता दिनु नै परम्परा हो □न□□झ□□□□□ □

□□□□□

□□□□□□□□□, समुदायले जीवहरूको समूहलाई बुझाउँछ जुन एक विशिष्ट वातावरण वा बासस्थान भित्र एकअकासँग सहअस्तित्व र अन्तरक्रिया गदछ □न□□झ□□□□□ □

[illegible]

[illegible]

साहित्यको पुनरावलोकन कुनै पनि अध्ययनको लागि महत्वपूण निदशन, मागचित्र हो । कुनैपनि अध्ययन काय गनुपूव उक्त विषय संग सम्बन्धित साहित्यको विश्लेषण गनुपदछ जसले गदा आफुले गन खोजेको विषयमा पृष्ठपोषण प्राप्त हन जान्छ । अनुसन्धानकताले अनुसन्धानको लागि शीषक चयन गरिसकेपछि त्यससँग सम्बन्धित ज्ञानको शून्यता, [illegible], प्रभावकारी अनुसन्धान विधि र अनुसन्धानलाई फलदायी बनाउनका लागि सम्बन्धित सहित्यको पुनरावलोकनले आधारस्तम्भको रु[illegible] काय गदछ । यस अनुसन्धानसँग सम्बन्धित विभिन्न पाठ्यपुस्तक, [illegible], [illegible] प्र[illegible], [illegible]त्र प्रकाशित अप्रकाशित बुलेटिनहरुको अध्ययन गरि यो पुनरालोकन गरिएको [illegible]

प्रस्तुत अनुसन्धान गन क्रममा यस अगाडि भईसकेको विभिन्न कायहरूलाई अध्ययन गरी यस शोधकाय अघि विस्तार गरिएको छ । वास्तवमा पूवकायको पुनरावलोकनले समस्यालाई प्रस्ट रूपमा [illegible], अनुसन्धानको उद्देश्य स्पष्ट पान सर्वोत्तम अनुसन्धान विधि छनोट गन तथ्याङ्क सङ्कलन र विश्लेषण प्रक्रियामा ठोस निणयको आधार प्रदान गदछ । कुनै पनि [illegible], पाठ्यपुस्तक र पूव शोधपत्रहरूको गहन रूपमा अध्ययन गनु [illegible]मानिन्छ । त्यसकारण प्रस्तुत अनुसन्धान माध्यमिक तहमा यौन तथा प्रजननस्वास्थ्य शिक्षाले किशोर किशोरीमा पारेको प्रभाव शीषकसँग सम्बन्धित भई र शोधको फरक फरक उपशीषकमा [illegible]पत्रलाई यसरी प्रस्तुत गरिएको छ :

[illegible].[illegible] **सैद्धान्तिक साहित्यको पुनरावलोकन**

एक्काइसौ शताब्दीको स्वरुप अनुसार विश्वमा [illegible] गएर प्रौढ अवस्था[illegible] विशेष गरी विकासोन्मुख राष्ट्रहरुलाई नियन्त्रण गन धौ–धौ पन छ । यस्तो चुनौति र समस्याबाट मुक्त पानका लागि युवाहरुलाई अहिले देखि नै सशक्त रुपमा शिक्षा प्रदान गन आवश्यक छ । किशोर किशोरीहरुको शिक्षामा जन्म नियन्त्रणका साथै उनिहरुको गुणस्तरीय जीवन विकासित पानका निमित्त यौन तथा प्रजनन स्वास्थ्यको महत्वपूण भूमिका छ । प्रजनन स्वास्थ्य भन्नाले मानिसका प्रजनन प्रणली,

प्रजनन अंगहरुको स्वास्थ्य, प्रजनन र यौन सम्बन्धि सम्पूण विषयहरु भन्ने बुझाउदछ । यस अन्तगत व्यक्तिहरुले सुरक्षित र आनन्दमय यौन जीवन यापन गन सक्षम हनु भन्ने हन्छ । सन्तान जन्माउने क्षमता □, सन्तान जन्माउने नजन्माउने, □□□□□न्□□□□, कति समयमा जन्माउने भन्ने निणय गन स्वतन्त्र छ भन्ने □□□रु □□□□□

“□□क्त □ष्ट्र□□□ □□□□ख□□ □□□ □□□□ □□”□□□□ □□ □□□ □□ □□ □□□□□□□□ □□□ जना किशोरीहरु मध्ये दुई भन्दा वढीको विवाह भईसकेको हन्छ □ □□□□ □□□□□□□□ □□ प्र□□□□ किशोरीहरु पहिलो पटक गभवती वा आमा भइसकेको अनुसन्धानले देखाउछ । वालविवाह विशेषता □□□क्ष□, गरिब र ग्रमिण क्षेत्रमा बस्ने केटीहरुमा वढी पाइएको छ । सन्□□□□ □□ □□ □□□□□ □□□□ □□–□□ वष उमेर समुहका ग्रामिण क्षेत्रमा वस्ने महिला सहरमा बस्ने महिलाहरु भन्दा झण्डै □.□ □□ □□□□□□ वष उमेर समुहका विवाहित किशोरीहरुमध्ये □□ प्रतिशतले परिवार नियोजनको आधुनिक साधनहरु प्रयोग नगरेको पाइएको छ । हिजो आज सहर तथा अधसहरी क्षेत्रमा प्रत□□ □□□□□ □□□ किशोरीको हात हातमा मोवाईल हन्छ । केटाकेटीहरुले समेत स्वतन्त्र रुपमा इन्टरनेटमा यौन क्रियाकलापका दृश्यहरु अवलोकन गन गरेको पाइन्छ । त्यसै गरि ब्लु फिल्म अवस्थ्यकर पत्रपत्रिका, □□.□□ □□□□□ □□□□□□□ □□□ □□□□रु□□ □□□□□□ □□□□□□□□रु□□ □□□□□ □□रु□□□□ □□□□□□ □□ वष मूनिका धेरै व्यक्तिहरु असुरक्षित यौन व्यवहारमा लाग्ने गरेको पाइन्छ । (United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization, 2008)

स्वास्थ्य □□□ □□□□ख□□ □न्त्र□□□ (□□□□) प्रजनन स्वास्थ्यले भ्रुण अवस्था देखि मानिस नमरुञ्जेल सम्म आवश्यक पन हँदा यो मानव विकासकोकोसेढुङगा हो । सुरक्षित यौन सम्पक भए मात्र स्वास्थ्य रहने स्वास्थ्य शिशुको जन्म हने नै स्वास्थ्य बालक हनु हो । युवा किशोर अवस्थामा सुरक्षित र जिम्वेवारी पूण यौन व्यवहार अपानएमा युवा अवस्थामा यौन रोग र असुरक्षित गभपतन आदि समस्याबाट मुक्त हन्छन्। पुन यी युवाबाट असल सन्तान दिए मात्रै भविष्यको □न्□□ स्वास्थ्य रहन्छन । विश्व स्वास्थ्य संगठनका अनुसार किशोर अवस्थामा दिइने ज्ञान तथा स्वास्थ्य तथा स्वास्थ्य सेवा, □ल□□, □□□ □□□□□ □□□□□□□ □□, दौतरी बीचको सम्बन्ध आदीले उनिहरुको समग्र विकासमा ठूलो प्र□□□ पदछ । प्रजनन स्वास्थ्यको दृष्टिकोणले किशोरवस्था एक सम्वेदनशील अवस्था मानिन्छ ।

मानव अधिकार र मानवतावादी सिद्धान्त

[illegible] ([illegible]) का अनुशार यस सिद्धान्तका न्यायिक मान्यता मानव अधिकार र सम्मान पुण सामाजिक न्याय हो। यस सिद्धान्तले मानव अधि[illegible], [illegible] र संयक्त राष्ट्रसंघको बडापत्र र मानवअधिकारको विश्वव्यापि घोषणा पत्रका विशेषहरू विश्वव्यापी र [illegible] [illegible], [illegible] अधिकारवादी सिद्धान्तलाई विशेष जोड दिन्छ। उक्त अधिकार मध्ये महिला तथा वालवालिकासम्बन्धी अधिकारहरू अन्तगत विवाहको उमेर तथा प्रजनन स्वास्थ्यसम्बन्धी अधिकार पनि पदछन्। यस्ता अधिकारबाट बञ्चित भएर नै पनि कम उमेरमा गभधारण हनेगदछ।

[illegible]

[illegible] ([illegible]) का अनुसार हिन्दु धम अनुसार हरेक कुरा इश्वरको हातमा छ। इश्वरले जे चाह्यो त्यहीँ हन्छ भन्ने मान्यता छ साथै धामिक दृष्टिकोण अनुसार परिवार नियोजनका [illegible]रण गन बाध्य हन्छन्। जति सन्तान भएपनि इश्वरको वरदान भन्ने चलन छ। छोरा जन्मिए मात्र पछि पनि पिण्ड पानी दिन्छ, [illegible] ,मोक्ष प्राप्ती हन्छ भन्ने चलन छ। साथै छोरी भनेको अकाको जहान भनेर छोरीलाई महिनावारी नभई कन्यादान गदा अहोधम प्राप्ती हन[illegible], साँचो कन्यादान हन्छ भन्ने मान्यता राखिन्छ।

[illegible]

नेपालको कानुनी अवस्था अनुसार विवाहको कानुनी उमेर पुरुषको र महिलाको हकमा [illegible] होसाथै परिवारको सहमतिमा पुरुषले [illegible] वष विवाह गन पाउने व्यवस्था छ। यद्यापि [illegible] समुदायमा अझै पनि वालविवाह प्रथा कायम जसले गदा कम उमेरमै गभधारण हने गरेको पाइन्छ। सामाजीक कु संस्कार रुढीबादी समाज साथै अशिक्षा र अज्ञानताका कारण कानुनी कुरलाई वेवास्ता गदा र प्रभावकारी कायन्वयन नहँदा आज सम्म बाल विवाहको प्रथाले प्रसय पाएको छ।

[illegible]

[illegible],([illegible]) जौविक सिद्धान्तअनुसार मानब समुदायको प्रजनन प्रक्रियालाई

उसमा रहेको सोचाइ दैनिक रुपमा उसले प्रयोग गन आहार, □□□□□ □□□□, □□□ □□र□ आदिले प्रभाव पादछ । जैविक सिद्धान्त प्रजननस‘ग सम्वन्धित रहेको छ । जैविक सिद्धान्त□ □□□□ □□ □‘ शताब्दीमा भएको हो । जनसङ्ख्यालाई प्रभाव पान प्रमुख तत्वहरुमध्ये प्रजनन पनि एक हो □ प्र□□□ □□□□□□सम्बन्धित छ । त्यसकारण जैविक सिद्धान्तको अध्ययन विना प्रजननको अध्ययन □□□□ □छ । त्यसकारण जैविक सिद्धान्त□ □□ □□□□□□ □ □

□.□ व्यवहारिक साहित्यको पुन□□□□□

□□□□ □ राष्ट्रिय जनगणना अनुसार नेपालमा प्रजनन स्वास्थ्यमा उल्लेख्य सुधार भएको □□□□ □□ □□□□ □□□□र□□रु □□□ छन्। उक्त सवक्षण अनुसार मातृमृत्युदर □□□ प्र□ □□ □□□ □□□□ □□□ □ □ □□ नेपाल जनसाङ्ख्यिक तथा स्वास्थ्य सवक्षण नेपालले □□□□ □□ □□□ अध्ययन अनुसार मातृमृत्युदर □□□ □□□ □□न□ □□□□ □□□ □□□□ □□□ □□□ □□□ □□□ □ परिवार नियोजनका आधुनिक साधनहरुको प्रयोगदर □□.□ प्र□□□□□ □□□□□□□□ □□ □□.□ प्र□□□ □□□ □□□ □□ □□□□ □□□ □□ प्र□□□ □□□ □□□□ □□□□□ □□□ □□□□त□□□ □□□ □ल□□□ □□□ □□□ □ □ □□□□□ मा प्रतिहजार जीवित जन्म मध्ये □□ □□□ □□□□त□□ □□□□□ □□ □□ □□ □□□ □ □ □□□□□□□□ □□ □ष्ट्र□ □□□□□ □□□□ □□□□ □□□□□रु□ □□□ □□□□ □□□□□ □□ □□□ □ □ □□□न□ □□□□ □□□□□ □□□□□ □□□ □ □ □□□□ □□□□□ □□□ प्र□□□ भेकमा बस्ने महिलाहरुको विवाह गन औषत उमेर समेत अझ कम रहेको पाईन्छ । (□ष्ट्र□ □□□□□ □□□□) □

□□□□श□□□□□ (□□□□) □□ □□□□ □□□□□ □□□□□ □□□□□□ □त्र□□ □□□ □□□ □□हारको विकास र स्वास्थ्यमा भएको प्रवद्र्धनका कारण उनिहरुमा का उमेरमा यौवनका लक्षण विकास हन थालेका छन्। साथै सञ्चार मनोरञ्जन आदीले पनि यसलाई प्रशय दिदैछ । जसको फलस्वरुप □□□□□ क्षेत्र□ □□□ □□.□□ प्र□□□ स्त्री□रु □□ वष भित्रै यौन सम्पक राखिरहेको कुरा □ध□□□□ पुष्टि गरेको थियो । विकासित राष्ट्रहरुमा प्रायजसो युवायुवतीहरु □□ पूव भित्रमा पहिलो यौन सम्पकको अनुभव प्राप्त गरिरहेका हन्छन्। जसमा फ्रान्स □□ प्र□□□, □□त्त□ □□□□ज□□ □□ प्र□□□ □ □□□□ □□ प्रतिशत स्त्रीहरु परेको कुरा प्रतिवेदनले जनाएको छ । जसले गदा उनिहरुको यौन तथा प्रजनन

स्वास्थ्यमा नकारात्मक असर पन भएकोले किशोरीहरुका यौन तथा प्रजनन स्वास्थ्य सम्बन्धि ज्ञान दिन अपरिहाय रहेको देखिन्छ । नेपाल□□ □□□□□ □□□□□ □□□□ ले प्रत्येक महिलालाई सुरक्षित मातृत्व र प्रजनन स्वास्थ्य सम्बन्धि हक मौलिक हकको प्रत्याभूति गरेको छ । महिला भएकै कारण कुनै किसिमको □□□□ □□f□, प्रथा र परम्परा प्रचलनको नाममा कुनै पनि किसिमले कसैलाई पनि शोषण गने नहने व्यवस्था पनि □□□□□ □□□□□□□□□ □ □ (□□□□□ □□□□□ □□□□)

□□□, □□□□ (□□□□) द्धारा चितवनमा माध्यमिक तहका विद्यार्थीहरुमा यौन तथा प्रजनन स्वास्थ्य सम्बन्धि ज्ञान शीषकमा गरिएको शोधपत्रको निष्कषमा □□□ जना उत्तरकताहरु मध्ये □□□ □□□ उत्तरकताहरु □□ □□ □न□ कम उमेरमा रजस्वला भएको पाइयो त्यस्तै गरी □□ वषमा रजस्वलाहने □□□ □□□ □□□□ □ □□ □□□ □त्त□□□□□□ □□□ □□□□□ □□□□ □ □□□□ □□□ □त्त□□□□□ □□□□□□□□ □□□ □म□; □□□□□□ □□ □□□ जना उत्तरदाताले यौन सम्बन्धलाई प्रयोगात्मक रुपमा प्र□□ □□□ □□□□ □ □ □□□ □त्त□□□□□□□□ □□□ □म□न□ □□□ □ □ जनाले बह यौन सम्पक रहने गरेको पाइयो भने □□□ जना उत्तरदाताहरुलाई गभपतन सम्बन्धमा सचेतना नरहेको पाइयो । जसले गदा माध्यमिक तहमा यौन तथा प्रजनन स्वास्थ्यको विषयवस्तु प्रभावकारी भएको देखिन्दैन ।

□□□,□□□ (□□□□) □"दलित समुदायमा प्रजनन स्वास्थ्यको अवस्था" □□□□□ □□□ शोधपत्रको मुख्य उद्देश्य शैक्षिक र आथिक अवस्थाले प्रजनन स्वास्थ्यको अवस्थामा परेको प्रभाव पत्ता □□□□□□□□□ □□.□□. झापामा गरिएको उक्त अनुसन्धानको मुख्य नतिजा अनुसार अध्ययन क्षेत्रमा □ प्रतिशत महिलाहरुको प्रजनन स्वास्थ्य राम्रो रहेको र □□ प्रतिशत महिलाहरुमा प्रजनन स्वास्थ्यमा □□र□ □□□ □□□□ □

□□□,□क्ष□ (□□□□) □□□□ □□ल□□□ □□□□ण □.□□.□□ □र□□□ □□□ □□□□□□□ विद्यालयका माध्यमिक तहका छात्राहरुमा यौन तथा प्रजनन स्वास्थ्य सम्बन्धि ज्ञ□ □□□ दृष्ट□□□ □न□□ विषयमागरिएको अनुसन्धानका उद्देश्यहरु, किशोरीहरुमा यौन तथा प्रजनन स्वास्थ्य सम्बन्धि ज्ञान पत्ता □□□□□, किशोरीहरुमा यौन तथा प्रजनन स्वास्थ्य सम्बन्धि दृष्टिकोण थाहा पाउनु रहेको छ । उक्त अध्ययनमा प्रजनन स्वास्थ्य सम्बन्धि ज्ञानको रि□□, □□□ □□□□□ □□.□□ प्रतिशत शारिरीक मानसिक र सामाजिक तवरले पूण स्वास्थ्य रहनेमा □□.□□ प्र□□□ □ □□□□ □□□न□□ □ प्र□□□□ □□□□ □

उत्तरदाताहरुमा यौन तथा प्रजनन स्वास्थ्यको विकास [illegible] [illegible].[illegible] प्र[illegible] पाइयो । किशोरीहरुलाई जिम्मेवार पूण निणय दिने परिपक्व बनाउनु यौन तथा प्रजनन स्वास्थ्यले भन्ने सम्बन्धमा सबभन्दा बढी [illegible].[illegible] प्रतिशत र सहमतमासबैभन्दा कम [illegible] प्रतिशतकोदृष्टिकोण रहेको ज्ञछ पाइयो । उत्तरदाताहरुमा चाँडो गभवति र आमा बन्नुको मूख्य कारण अशिक्षा हो भन्ने कथन प्रतिको स्थितिलाई हेदा सबैभन्दा वढी अत्यन्त सहमतमा [illegible].[illegible] प्र[illegible] [illegible].[illegible] प्र[illegible] [illegible].[illegible] प्र[illegible] [illegible].[illegible] प्रतिशत र अत्यन्त असहमतमा [illegible].[illegible] प्र[illegible] दृष्टिकोण रहेको पाइयो ।

श्रेष्ठ, [illegible] ([illegible]) [illegible] [illegible]. [illegible]. [illegible]. [illegible] माध्यमिक तहमा यौन तथा प्रजनन स्वास्थ्य शिक्षा विषयवस्तुको प्रभावकारिता र त्यसले किशोर किशोरीहरुमा परेको असर सम्वन्धि अध्ययनको उदेश्य माध्यमिक तहका विद्यार्थीहरुमा यौन तथा प्रजनन स्वास्थ्य शिक्षा सम्बन्धि ज्ञान पत्त[illegible], माध्यमिक तहका विद्यार्थीहरुमा यौन तथा प्रजनन स्वास्थ्य शिक्षा विषयवस्तुको स्थिति पहिचान गनु, उक्त तहका विद्यार्थीहरुमा यौन तथा प्रजनन स्वास्थ्य शिक्षाले उनिहरुको व्यवहारमा पारेको असर पत्ता लगाउनु रहेको छ ।यस अध्ययन अनुसन्धानबाट के प्राप्त भए[illegible] छ भने यौन तथा प्रजनन स्वास्थ्य ज्ञानलाई हेदा विद्यार्थीहरुमा [illegible]% [illegible] तथा प्रजनन स्वास्थ्य सम्बन्धि जानकारी लिने क्रममा घरपरिवारबाट भन्ने [illegible].[illegible] % [illegible].[illegible] %,[illegible].[illegible] % [illegible].[illegible] % [illegible] तथा प्रजनन स्वास्थ्य शिक्षा माध्यमिक तह देखि नै दिनु उपयूक्त हन्छ भन्ने [illegible].[illegible] % [illegible] ।माध्यमिक तहमा यौन तथा प्रजनन स्वास्थ्य शिक्षा प्रदान गनु आवश्यक छ भन्ने [illegible].[illegible] % [illegible] देखिन्छ । नेपालको सन्दभमा यौन तथा प्रजनन स्वास्थ्य[illegible].[illegible] % [illegible]

[illegible],प्र[illegible] ([illegible]) [illegible]"[illegible] [illegible].[illegible].[illegible]. [illegible] परिवार नियोजनका सधानको ज्ञान र प्रयोग अवस्था" शीषकमा गरेको शोधपत्रको मुख्य उद्देश्य परिवार [illegible] साधनको ज्ञान तथा प्रयोगको अवस्था पत्ता लगाउनु अध्ययन क्षेत्रमा [illegible].[illegible] प्र[illegible] महिलाहरुको प्रजनन स्वास्थ्य राम्रो रहेको र [illegible].[illegible] प्रतिशत महिलाहरुमा प्रजनन स्वास्थ्यमा समस्या [illegible]

□□□□, □□□□क्त (□□□□) □"□□□□ □□र□□□ □□□□□□□□ □□ □ □च□□□ स्वास्थ्यमा □□□ □□□"शीषकमा गरेको शोधपत्रको मुख्य उद्देश्य किशो□ □□र□□□ □□□□ □□□□ □□□□□ आमाहरुको स्वास्थ्यमा देखिएको असर पत्ता लगाउनु दानाबारी गा.□□.□. इलाममा गरिएको उक्त अनुसन्धानको मुख्य नतिजा अनुसार अध्ययन क्षेत्रमा □□ प्रतिशत महिलाहरुको प्रजनन स□□स्थ□ □□प्र□ □□□□ □ □□ प्रतिशत महिलाहरुमा प्रजनन स्वास्थ्यमा समस्या रहेको पाइयो।

□□□□□, □□न्□□ (□□□□) ले आफ्नो शोधपत्र किशोर अवस्थामा गवधारणका कारण प्रजनन स्वास्थ्यमा पारेको प्रभाव शीषकको शोध पत्र पाँचथर जिल्लाको थपु गा.□□.□. □□ □□□ □□□ □ □ □□ □□□ भएको शोध कायको उद्देश्यहरुमा किशोरावस्थामा गभधारणका कारणहरुको पहिचान गनु, किशोरावस्थामा गभधारणका कारण स्वास्थ्यमा पारेको प्रभाव, □□□□□□र□□□ □□□□□ □□□□□ सम्बन्धि धारणाको पहिचान गनु रहेको छ यस शोध कायमा महिलाहरुको कम उमेरमा गभधा□□□ कारण प्रजनन्स्वस्थ्यमा परेको प्रभाव अध्ययन गन क्रममा महिलाहरु सामाजिक परम्परा गरिवी अशिक्षा साथै परिवार नियोजनका साधनहरुको अज्ञानता आदिका कारणले महिलाहरुको चाँडै उमेरमा विवाह हने गरेकोले गदा नै काम उमेरमा गभवति हने गरेको पाइयो। त्यस समुदायका □□□□□ □□□□□रु□ □□□□ □□ वष भन्दा कम उमेरमा हने गरेकोले नै कलिलो उमेरमा गभवति हने गरेको पाइयो नमुना □□□□□ □□□ □□□ जना महिलाहरु विभिन्न उमेर समुहका भएपनि सवैको विवाह हँदाको उमेर □□ □□ □न्□□ □□□□ □□□□ □□□□.□□ प्र□□□□ □□□□□रु□ □□□□ □□ □□□ □□ □□ □□□□□□ □□□□ □□□ □□ □□□□ □□□□□□ □□.□□ प्रतिशत मागी विवाह भएकोले परिवारका सदस्यहरुमा चाँडो विवाह ले कम उमेरमा हने गभधारणले प्रजनन स्वास्थ्यमा पन प्रभावहरुको ज्ञान नहने भएको पाइयो। □□□□□ □□□ □□□□□रु □ध□□.□□ प्र□□□ श्र□□□□□ □च□□ □□□□, □□.□□ प्र□□□□□□□प□□ □□□□,□□.□□ प्रतिशतले थाहा पाए पनि परिवार नियोजनका साधन सहज रुपमा प्राप्त नभएका कारणले, □.□□ प्रतिशतले अन्जानमानै पहिलो पटका गभाधारण हने गरेको पाइयो। यसरी समाजमा पुरुष प्रधान □□□□ □□□□ □□□ □□□ □□□□□□ □न्□□न हेन रहर महिलाहरुमा सन्तान हेन रहर परिवार नियोजनको साधन सहज प्राप्ति नहनु आदिका कारण महिलाहरु कम उमेरमा गभधारण हने गरेको पाइयो।

□□□□, □□प्र□□ (□□□□) द्वारा मकवानपुर जिल्लाको □□□ □□.□□.□. □□ □□□ □□धकायको सामाजिक आथिक अवस्थाले महिलाको प्रजनन स्वास्थ्यमा पारेको प्रभाव सम्बन्धी शोध

शीषकमा महिलाहरूको सामाजिक आथिक अवस्था पत्ता लगाउनु, महिलाहरूमा अशिक्षाका ञठ कारणले प्रजननमा पारेको प्रभावको अध्ययन गनु, महिलाहरुको सामाजि र आथिक अवस्थाले प्रजन[illegible] पारेको असर पत्तालगाउनु भन्ने उद्देश्य रहेका छन्। जसमा सामाजिक तथा आथिक अवस्था अध्ययनका क्र[illegible], [illegible], उमेरको अवस्था तथा समग्रमा लैङ्गीक अवस्थाको अध्ययन गरिएकोछ । उक्त अवस्थाको अध्ययनबाट समुदायका [illegible], आथिक र शैक्षिक अवस्था अध्ययनमा सहयोग पुग्न जान्छ ।परिवारको प्रकारसम्बन्धि अध्ययन सम्बन्धमा संयुक्त परिवारको चलन बढी नै रहेको कतिपय हाम्रो समाजमा आजकल एकल परिवारको पनि बाहल्यता बढीरहेको अवस्था पाइयो। एकल परिवारको संस्था [illegible] प्रतिशत र संयुक्त [illegible] – [illegible] वषमा विवाह गनहरू [illegible], [illegible] – [illegible] वषमा विवाह गनहरू [illegible], [illegible] – [illegible] वषमा विवाह गनहरू[illegible] प्रतिशत रहेको पाइयो। जहाँ सबैभन्दा बढी [illegible]– [illegible]

[illegible] (गभ) [illegible] गभधारण गदा किशोरी महिलाकोप्रजनन अवस्था धरापमा पन सक्छ भन्ने शीषकमा गरिएको शोध कायमाकिशोरावस्थामा गवधारण गदा महिलाको स्वास्थ्यमा आइपन समया पत्तालगानु, [illegible] स्वास्थ्यमा पान प्रभाव र यसको निराकरण गन उपायहरु सुझाउनु यसका उद्देश्यहरु रहेका छन्। दाम्पत्य जीवन सरल सुखी सम्बृद्धिशाली हनु पदछ। कलिलै उमेरमा गभधारण गरेर आज भोली धेरै किशोरीहरू आमा बन्नाले उनीहरूको जीवन त्यति सुरक्षीत अवस्थामा रहेको पाइदैन। उनका अनुसार [illegible]% स्त्रीको विवाह भईसकेको हन्छ भने करिव [illegible]% आमा बनिसकेका हन्छन्। यस्तो अवस्थामा स्वास्थ्य शारीरिक, [illegible]

[illegible] ([illegible])महिलाहरुको विवाह र प्रजननदरमा सामाजिक, [illegible] प्रवल रहेको हन्छ। झापा जिल्लाको दहागढी गाउँ विकास समितिका महिलाहरुको विवाह र प्रजननदरमा सामाजिक सास्कृतिक तत्वहरुको प्रभाव शिषकमा गरिएको उक्त सोध अध्ययनले अध्ययन क्षेत्रका महिलाहरुको सामाजिक साँस्कृतिक अवस्था पहिचान गरि त्यसबाट विवाह र प्रजननदरमा पारेको प्रभाव पत्ता लगाउने उद्दृश्य राखेको पाइन्छ । उक्त ज्ञड शोधपत्र अध्ययनले

□□□□□रु□□ □□, □□स□, □□क्ष, □□□□□, साँस्कृतिक मुल्यमान्यताले विवाह र प्रजननदरमा प्रभाव पारेको निष्कष निकालेको छ।

माध्यमिक तहमा यौन तथा प्रजनन स्वास्थ्य शिक्षा विषयवस्तुको प्र□□□□□□ □ त□□□□ किशोरकिशोरीहरुमा पारेको प्रभाव अध्ययन सम्बन्धि सहित्यको पुनरावलोकन गन क्रममा विभिन्न □□□□स□□, □□□, □□□□□□ प्र□□□□, शोधपत्र प्रकाशित अभिलेख आदि विभिन्न मन्त्रालयबाट प्राप्त बुलेटिन केन्द्रिय विभागबाट प्राप्त विभिन्न अभिलेखहरु□ □□□□□□□□□□□□□□□□ □□□□□ गरेको छ। यौन तथा प्रजनन स्वास्थ्य शिक्षा बदलिदो समाजका निम्ति अति आवश्यक छ।

त्यसैले प्रत्येक विद्यालयहरुमा विषयवस्तुसंग दक्ष भएका शिक्षक प्रयप्त हनुपदछ। यौन तथा प्रजनन स्वास्थ्य सम्बन्धि ज्ञान हनु भन्दा उक्त ज्ञानलाई व्यवहारमा उतानु वढी उपयोगी मानिन्छ। हाम्रो जस्तो विकासोन्मुख राष्ट्रमा यौन तथा प्रजनन स्वास्थ्य सम्बन्धि ज्ञान भएता पनि व्यवहारिक जीवनमा उतान व्यक्तिहरुको कमि देखिन्छ। सम्बन्धित सहित्यको पुनरावलोकन हेदा माध्यमिक तहमा अध्ययनरत □त्र □त्र□रु□ □न तथा प्रजनन स्वास्थ्य शिक्षा विषयमा पाठ्यक्रमहरु थप गरि प्रभावकारी रुपमा अध्ययन गराउनु पन देखिन्छ र यौन तथा प्रजनन स्वास्थ्य शिक्षा प्रति सकरात्मक सोचहरु निमाण गनका लागी विभिन्न पत्र पत्रिका लगायत विभिन्न कायक्रम सञ्चालन गनु पनआवश्यकता देखिन□ □

□.□ □□□□□□ □□□ □□□□□□□□□□ □□□□□□□

कुनै पनि अध्ययन अनुसन्धानको लागि साहित्यको पुनरावलोकन गनु पदछ। अनुसन्धानको विषयसंग सम्बन्धित साहित्यको पुनरालोकनले अनुसन्धानकायलाई व्यवस्थित र प्रभावकारी तरिकाले सम्पन्न गन आवश्यक पन विविध सामग्रीको सहज परिपुति नगरेर अनुसन्धानकतालाई आफ्नो अनुसन्धान काय तथा विषयसंग सम्बन्धित विस्तृत ज्ञान हासिल गरेर अनुसन्धानसंग सम्बन्धित विभिन्न सिद्धान्त परिभाषाहरुको खोजी संगै पुव समयमा भएका खोज तथा प्राप्तीहरुका साथै वास्ताविक तथ्याङकहरुको अध्ययन गन पनि मद्धत गदछ। त्यसैले पुव साहित्यको अध्ययनले सम्बन्धित अनुसन्धानकतालाई आफ्नो अनुसन्धान कायलाई सहि बाटोमा निदशित गन भएकोले माथी उल्लेखित पूव साहित्यको पुनरावलोकनको अध्ययन ज्ञढ गरेका थिए। जसले गदा यस अध्ययन कायलाई पुरा गन □□□□□ □□□□ □ □ □□□□लोकनको प्रयोगबाट अध्ययन क्षेत्रको निधारण गन सजिलो सक्षम बनाउनका

साथै यसको प्रयोगबाट उपयुक्त अनुसन्धान समस्याको छनौट गन सहयोग पुगेको छ । [illegible] अनपेक्षित पुनरावृतिलाई हटाउन सहयोग र अध्ययनको निष्कषलाई व्याख्या र विश्लेषण गन [illegible] प्र[illegible] ।

[illegible]

कुनै पनि अध्ययन अनुसन्धानकताले कसरी पूणता दिने समयमै अनुसन्धान काय कसरी सम्पन्न गन भनि बनाइएको चित्रात्मक प्रस्तुति नै अवधारणत्मक ढाँचा हो । जहाँ विविध चरहरुको प्रभाव र [illegible] बढाउन चहेको हो नतिजाको अपेक्ष के गरेको छ भन्ने कुराको जानकारी उक्त चित्रले प्रदशन गदछ । प्रस्तुत अध्ययनको आवधारणत्मक ढाँचालाई निम्न चित्रात्मक रुपमा तल प्रस्तुत गरिएको छ ।मातृशिशु हेरचाह आदिले पनि पौष्टिक जीवन वाँच्न तथा समस्या ल्याउन सहयोग पु¥[illegible], सुरक्षित मातृत्व, [illegible], [illegible] स्वास्थ्य स्याहारसमस्याहरुको रोगथाम र उपचार यौन रोग संक्रमण र एचप्रजनन स्वास्थ्यकाबाझोपनको रोगथाम तथा उपचारआइ भी एड्स लतत्वहरु प्रौढमहिलाहरुको स्वास्थ्य किशोर किशोरीहरु[illegible] लगिकतामा आधारित हिंसाप्रजनन स्वास्थ्य ।

[illegible] प्र[illegible] स[illegible]स्थ[illegible] भ्रु[illegible]अवस्थादेखी मानिस नमरुन्जेल सम्म सम्बन्धित छ । जसले गदा [illegible]प्र[illegible] मानिएको छ । विभिन्न अध्ययनले देखाए अनुसार वयस्क व्यक्तिहरु वीच सम्पक भए मात्र भ्रुण स्वस्थ्य रहन्छ र सरल ढंगबाट स्वस्थ्य शिशुको जन्म हन्छ । युवा तथा किशोर अवस्थामा सुरक्षित र जिम्मेवारपूण यौन व्यवहार नअपनाए विभिन्न समस्याहरु [illegible] हन्छ । जसबाट [illegible], [illegible], पाठेघर खस्ने समस्या जस्ता शारिरीक कठिनाईहरु आउछन्। यौन तथा प्रजनन स्वास्थ्यले केवल शारिरीक सम्बन्ध वा [illegible], पाठेघर र प्रजननदर संक्रमण, [illegible]. पाठेघर खस्ने समस्या,[illegible] हेरचाहा किशोर किशोरीहरुको स्वास्थ्य मातृस्वास्थ्य,बृद्धवृद्धाहरुको हेरचाह जस्ता [illegible]रु समेट्दछ । यौन तथा प्रजनन स्वास्थ्य र अधिकार त्यतिखेर सुनिश्चित भएको मानिन्छ । जतिखेर कुनै पनि व्यक्ति [illegible]थी उल्लेखित सवाल बारे पूण एवं सहि जानकारी हन्छ र समस्याहरुको उचित निदान पाएर स्वास्थ्य सम्मानपूण जीवनयापन गन सकिन्छ ।

[illegible]

[illegible]

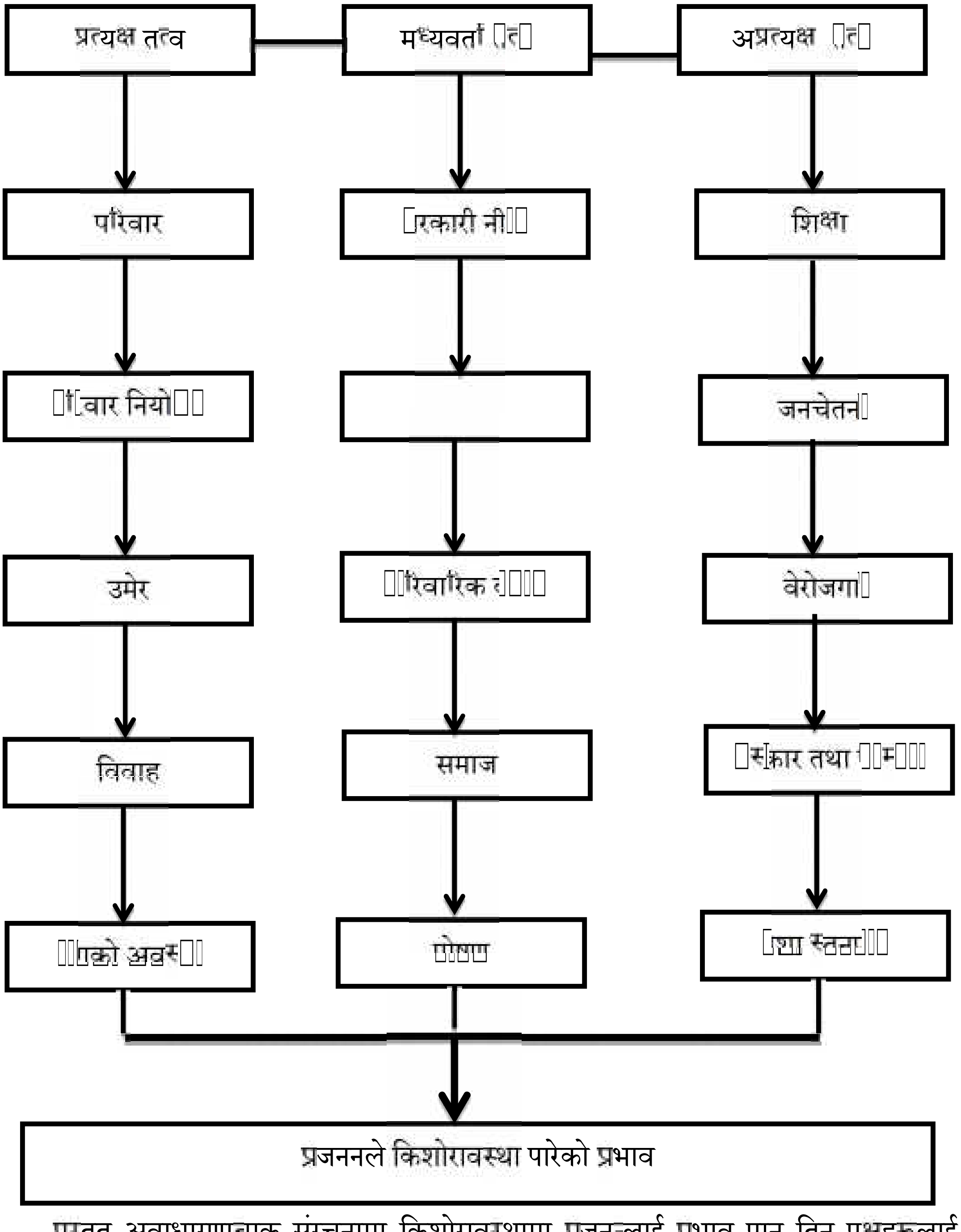

प्रस्तुत अवाधारणात्मक संरचनामा किशोरावस्थामा प्रजनन्लाई प्रभाव पान तिन पक्षहरूलाई उल्लेख गरिएको छ जस अन्तगत प्रतक्षतत्व र यस अन्तगत परिवार, [illegible], [illegible] पक्षहरू पदछन त्यस्तै अर्का पक्षमा मध्यवती तत्व पदछ जसमा सकारात्मक नीति , आथिक तत्व, [illegible] क्षहरू अन्तरनिहित हन्छन र अन्त्यमा अप्रत्यक्ष तत्व जसले पनि प्रजननलाई प्रभाव पारेको हन्छ यस अन्तगत शिक्षा, [illegible], [illegible] ।

[illegible]

[illegible] प्रक्रि[illegible]

[illegible]ध्ययन अनुसन्धानको विषयवस्तुलाई सरल, [illegible], प्रभावकारी र स्तरीय रू[illegible] एक निश्चित काय विधि र रणनीतिको आवश्यकता पछ जसलाई त्यस विषयको अध्ययन विधि भनिन्छ। अथात्अर्को शब्दमा अध्ययनलाई निष्कषमा [illegible] अवलम्वन गरिने विधिलाई अध्ययन विधि भनिन्छ। अध्ययनको विषयलाई अगाडि बढाउन पूव निर्धारित विधि एवम् प्रक्रियाहरू निश्चित गरिन्छ, [illegible] आधारमा अध्ययनले पूणता पाउँछ। अनुसन्धान भनेकोपुनः खोजी गनु बुझिन्छ। कुनै विषयवस्तु सत्य तथ्य साबित गन नयाँ ज्ञान पत्ता लगाई समस्या समाधान गन गरिने खोज वा शोधपूण कायलाई अनुसन्धान भनिन्छ। अनुसन्धान [illegible] परिपाटी छ जसमा गुणात्मक अनुसन्धान, परिणात्मक अनुसन्धान र मिश्रित। अनुसन्धानको विषयवस्तु व्याख्यात्मक आफ्नै शब्द शैलीमा तथ्यपरक, [illegible] रू[illegible], अनुभवलाई भाषाका रूपमा वयान गरिन्छ भने त्यस प्रकारको अनुसन्धानलाई गुणात्मक अनुसन्धान भनिन्छ। कुनै विषयको अध्ययन काय गणितीय तथ्याङ्कहरू प्रयोग गरी तथ्याङ्क शास्त्रीय आधारमा व्याख्या वणन गरिन्छ भने त्यसलाई परिमाणात्मक अनुसन्धान [illegible] तिनीहरुमा तथ्याङकका स्रोतहरु अनुसन्धान ढाँचा अध्ययनको जनसंख्या एवं नमुना छनौट प्र[illegible] [illegible]श्लेषण प्रकृया र समय तालिका आदी जस्ता कुराहरुलाई समेटेर चचा [illegible]।

[illegible]

[illegible] [illegible], प्रभावकारी र ताकिक निष्कषमा पुयाउनका लागि सावधानीपूवक निमाण गरिएको काययोजनालाई अनुसन्धान ढाँचा भनिन्छ। यसलाई अनुसन्धानको [illegible]धार स्तम्भको रुपमा लिइन्छ। जसले अनुसन्धानका मुख्य उद्देश्यहरुको परिपुति गन सक्ने किसिमको ढाँचा छनौट गनु पदछ। कुनै पनि विषयमा अध्ययन अनुसन्धान गन विभिन्न तरिकाहरु अबलम्बन गरिन्छ। जस्तै ऐतिहासिक, प्र[illegible], वणनात्मक आदी। यस अध्ययनमा माथी उल्ले[illegible] [illegible]रु मध्ये वणनात्मक ढाँचालाई अवलम्बन गरिएको छ।

□.□ तथ्याङ्क संकलनका स्रोतहरू

यस अध्ययनका निम्ति दुई किसिमका तथ्याङ्क स्रोतहरूको प्रयोग गरिएकोछ।

□.□.□ प्र□□□□ स्रो□□□रू

तथ्याङ्क संकलनका साहधनहरु प्रयोग गरी श्री ज□□□ □ध□□□□ □द्या□□ □□□□ -□ □□□□□, श्री □□□□ □ध□□□□ □द्या□□ □□□□ □□□□□□□□□□□□□-□ र श्री □□□□ □ध□□□□ □द्या□□ □□□□ □□□□□□□□□□□□□ □□□ □-□ का विद्यालर्थीहरुसँग प्रत्यक्ष भेटघाट तथा छलफल गरी संकलित तथ्याङ्कका आधारमा अध्ययन गरिएको छ।

□.□.□ □द्वे□□□ स्रो□□□रू

□□□□□□, □□, □□□□, अनुसन्धान प्रतिवेदन तथा स्वास्थ्य केन्द्र, □द्या□□□, □□□□□□□□□□□□□, जिल्ला शिक्षा समन्वय कायालय तथा गैर सरकारी संघ संस्थाहरूबाट उपलब्ध सूचना एवं तथ्याङ्कलाई यस अध्ययनको द्बितीय तथ्याङ्क स्रोतहरूका रुपमा गरिएको छ। यस अनुसन्धान पत्र तयार गदा तथ्याङ्कहरूको संकलन गनका लागि प्रयोग गरिएका पुस्तक, □त्र □□त्र□□,□□÷□□□□ , प्रतिवेदन आदि सामग्रीहरूको नामावली÷नमुना सन्दभ ग्रन्थ सूचीमा उल्लेख □f□□□□ □ □

□.□ अध्ययनको जनसङ्ख्या

□□ शोधकायमा पूर्वा नेपालमा सिघ्र विकास भएको शहर मध्ये □□□□□ □□□□□□□□□□□□□ भित्र रहेका तीनवटा श्री ज्योति विद्यालय, श्री कविर माध्यमिक विद्यालय र श्री जनता माध्यमिक □द्या□□□□ □=□□ □□□□□ □ध□□□ □□□□ जना छात्र छात्राहरुलाई अध्ययनको जनङ्ख्याको रुपमा □□□□□□ □ □

□.□ □□□□ □□□□ □□□□

□□ □□□□□□□□ □□□□□ □□□□□□□□□□□□□ □□□ □□□, □ □ □ मा अवस्थित श्री ज्योति मा.□□. □क्षा □ □□□ □क्षा □□ □□ □=□□ □□□□ विद्यार्थीहरु मध्येबाट □□□ □□□□ □□.□□. □□ □क्षा □ □□□ □क्षा □□ □□ □=□□ □□□□ □□□ □ध□□□ □□□□ □□□ □ □□□□ □□.□□. □क्षा □ □□□ □क्षा □□ □□ □=□□

[illegible] प्र[illegible]
विद्यार्थीलाई अध्ययनका लागि लिइएको छ।

[illegible]

[illegible], [illegible] क्षा [illegible] – [illegible] [illegible], श्री [illegible] क्षा [illegible] – [illegible] रु[illegible]

[illegible]

कुनै पनि शोधकार्यलाई उत्कृष्ट शोधकार्य बनाउन र उक्त शोधकार्यमा भएका उद्देश्यहरू परिपूर्ति [illegible] लागि विभिन्न प्रकारका तथ्याङ्क सङ्कलनमा आवश्यक साधनहरू रहेका हुन्छन्। यो शीर्षकमा शोधकार्य तयार पार्नका लागि विभिन्न प्रकारका प्रश्नावलीहरू बनाई बन्द र खुला प्रश्नहरूमार्फत तथ्याङ्कहरूको सङ्कलन गरिएको छ। त्यस्तै शिक्षाविद् पाठ्यक्रमविद्, [illegible] साथै विभिन्न अध्ययनकर्ताहरूले निर्माण गरेका प्र[illegible] तथा सैद्धान्तिक मान्यताहरूको अध्ययन विश्लेषण गरी तथ्याङ्क सङ्कलनको कार्य गरिएको छ।

[illegible] प्रयोग गरिने साधनको वैधता जाँच गर्नका लागि उद्देश्य र शिर्षकसंग मेल खाने प्रश्न निर्माण गरि सम्बन्धित शिक्षकलाई देखाई उत्तरदाताको [illegible] श्री [illegible] क्षा [illegible] क्षा[illegible] [illegible]जना विद्यार्थीहरूमा परीक्षण गरी अस्पष्ट प्रश्नहरुलाई सच्याएर प्रश्नमा भएको वैधता सहितको पूर्ण प्रश्नावली तयार गरिएको छ।

[illegible] प्रक्रि[illegible]

प्रस्तुत शोधपत्रका लागि आवश्यक पर्न तथ्याङ्क सङ्कलन गर्न निर्माण गरिएका साधनहरूको [illegible] परेका विद्यालय तथा विद्यालयमा अध्ययनकर्ता स्वयम् उपस्थित भई तयार गरिएका प्रश्नावली र अन्तर्वार्ताका माध्यमबाट प्राप्त भएका तथ्याङ्कलाई विश्लेषण गरिएको छ भने गुणात्मक तथ्यलाई गुणात्मक रूप[illegible] प्रस[illegible]

विभिन्न स्रोतबाट प्राप्त तथ्याङ्कहरूलाई सही रूपले बुझ्नको लागि यसका विश्लेषण गरिनु आवश्यक हुन्छ । प्राप्त तथ्याङ्कहरूमध्ये कतिपय अस्पष्ट, अव्यवहारिक र अनावश्यक पनि हुन सक्दछ, [illegible] प्रशोधन तथा परिमार्जित गरेर स्पष्ट अर्थपूर्ण र व्यवहारिक बनाउनु पर्दछ । कुन उद्देश्य प्राप्तिका लागि [illegible], [illegible]ध्ययनको प्राप्ति कस्तो रह्यो, प्राथमिक तथा द्वितीय स्रोतबाट प्राप्त नतिजा सही रूपमा आउन सके वा सकेनन् भन्ने कुराको विशेष अध्ययन गरिएको छ । तथ्याङ्कलाई गुणात्मक पक्षबाट विश्लेषण गरी उद्देश्य उन्मुख बनाउने अभिप्रायले [illegible] , [illegible], [illegible], आदिबाट सङ्कलन गरिएका तथ्यहरूलाई स्पष्टसँग विश्लेषण र व्याख्या गर्न सजिलोका लागि विभिन्न समूहका उपसमूहमा विभाजन गरी तथ्याङ्कको व्याख्या विश्लेषण र प्रस्तुतीकरण गरिएको छ ।

यस अनुसन्धानका लागि यस विषयसँग सम्बन्धित लेख, [illegible], [illegible], [illegible], [illegible], जानिफकार व्यक्ति आदिसँग सोधखोज र अध्ययन गरी आवश्यक तथ्याङ्क सङ्कलन गरिएको छ ।

[illegible].[illegible] तथ्याङ्कको व्याख्या र विश्लेषण

कुनै पनि अध्ययन अनुसन्धानका लागि तथ्याङ्कको व्याख्या र विश्लेषण आवश्यक रहन्छ । तथ्याङ्क सङ्कलन गर्ने क्रममा अध्ययन क्षेत्रको प्रत्यक्ष अवलोकन पश्चा[illegible] पछि प्राप्त सूचना तथा जानकारीका आधारमा तालिका निर्माण गरी तुलनात्मक अध्ययनका आधारमा व्याख्या र विश्लेषण गरिएको छ । नमुना छनौटमा परेका विद्यालयको अभिलेख विद्यार्थीहरू सँग प्रत्यक्ष अन्तर्वार्ताको माध्यमद्वारा प्राप्त तथ्याङ्क र सम्बन्धि[illegible], [illegible], [illegible] तथा विभिन्न बुलेटिन जस्ता दस्तावेजहरूको अध्यनबाट प्राप्त तथ्याङ्कहरूलाई विश्लेषण गरिएको छ ।

[illegible] /छात्राहरूबाट प्रश्नावली भरिसकेपछि त्यसका आधारमा सम्पूर्ण प्रश्नहरूलाई मिलन चिन्हको माध्यमबाट तालिकीकरण गरिएको छ । तालिकीकरण पश्चात तथ्याङ्कको सम्पादन संकेतीकरण र वर्गीकरण गरिएको छ र प्राप्त तथ्याङ्कको प्रक्रिया अनुसार [illegible]

[illegible]

नतिजाहरुको व्याख्या तथा विश्लेषण

अध्ययनको क्रममा उपलब्ध भएका तथ्याङ्कहरु विश्लेषण प्रस्तुतिकरण महत्वपूण कायको रुपमा लिइन्छ । अध्ययन क्षेत्रमा प्रश्न सोधी उनीहरुले दिइएको उत्तरको आधारमा विवरण भन काय सकेपछि सम्पूण प्रश्नहरुलाई तालिकाकरण गरी अङ्कमा उताद समुहमा छलफल गद तथ्याङ्कलाई अंक र प्रतिशतमा निकाली तालिकाकरण गन र चित्रको माध्यमबाट प्रष्ट पान गरी प्रतिवेदन तयार पारिएको छ । अध्ययन क्षेत्रका [illegible] प्रजननस्वास्थ्य शिक्षाले किशोर किशोरीमा पारेको प्रभाव सम्बन्धी [illegible] प्राप्त गरिएको तथ्याङ्कहरुलाई निम्न अनुसार प्रस्तुत गरिएको छ ।

[illegible] विद्यार्थीहरुको सामान्य विशेषता

[illegible] लिङ्गको आधारमा विद्यार्थीको वर्गिकरण

लिङ्ग जैविक वा जन्मजात रूपमा आएको शारीरिक गुण हो । महिला, पुरुष वा अन्य [illegible] प्र[illegible] रू[illegible] महिला पुरुष वा अन्य लिङ्गीका बीचमा देखिने शारीरिक भिन्नता, परिवतन तथा स्वभावको समष्टिगत रू[illegible] विद्यालयहरुमा गरिएको अध्ययनमा प्राप्त लिङ्गीय विवरण निम्न तालिकाद्वारा प्रस्तुत गरिएको छ ।

[illegible]

[illegible]	[illegible]	[illegible]	प्र[illegible]
[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]
[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]
[illegible]		[illegible]	[illegible]

(स्रो[illegible] : [illegible])

प्रस्[illegible] बाट प्रष्ट हन्छ कि अध्ययनमा [illegible]

[illegible] जसमा के प्रष्ट हन्छा भने पुरानो संस्कार संस्कृति मूल्य र मान्यता बोकेको हाम्रो जस्तो [illegible] विभेद रहिरहेता पनि लिङ्गीय आधारमा छात्राहरुको सङ्ख्या बढी हनुमा समाजको विकास र परिवतन [illegible]मानिसहरुको व्यवहारमा परिवतन हदै आएको कुरा [illegible] प्रष्ट [illegible]।

[illegible] विद्यार्थीको उमेरगत समुह

[illegible] वष सम्मका छात्र छात्राहरुको उमेरलाई किशोरावस्था मानिन्छ। माध्यमिक तहमा विशेषता [illegible]–[illegible] वषका विद्यार्थीहरुले अध्ययन गन गरेको [illegible]मा प्राप्त विवरणलाई तालिकामा निम्नानुसार प्रस्तुत गरिन्छ।

[illegible] विधार्थीहरुको उमेर सम्बन्धि विवरण

क्र.[illegible]	[illegible]	[illegible]	प्र[illegible]
[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]
[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]
[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]
[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]
[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]
[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]
[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]
[illegible]		[illegible]	[illegible]

([illegible] : [illegible])

[illegible] बाट के प्रष्ट हन्छ भने उक्त क्षेत्रको माध्यमिक तहमा पढ्ने विद्यार्थीहरु [illegible] प्र[illegible] [illegible] प्र[illegible] [illegible]।

[illegible] विद्यार्थीहरुको जातजातिगत विवरण

[illegible], बहभाषिक र बहसांस्कृतिक देश हो । यस देशमा बहसङ्ख्यक जातिहरुको [illegible], ब्राह्म[illegible], क्षेत्री, [illegible] जातजातिका मानिसहरू यस देशमा शान्तिपूवक बसोबास गरिरहेका [illegible] छात्र/छात्राहरुको [illegible]

[illegible] विद्यार्थीहरुको जातजाति सम्वन्धि विवरण

क्र.[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]
[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]
[illegible]	ब्रा[illegible]	[illegible]	[illegible]
[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]
[illegible]	क्षेत्री	[illegible]	[illegible]
[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]
[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]
[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]
[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]
[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]
[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]
[illegible]		[illegible]	[illegible]

(स्रो[illegible] : [illegible])

[illegible] क्षेत्र[illegible] विद्या[illegible] मध्ये सबैभन्दा वढी ब्राह्मण जाति [illegible] प्र[illegible], क्षेत्रि [illegible]

प्र[illegible], [illegible] [illegible].[illegible] प्र[illegible], [illegible].[illegible] प्र[illegible], [illegible].[illegible] प्र[illegible], [illegible] [illegible].[illegible] प्र[illegible], [illegible] [illegible].[illegible] [illegible] [illegible].[illegible] जुन सबैभन्दा कम बाहल्यता रहेको जाति रहेको पाइयो ।

[illegible].[illegible].[illegible] **विद्यार्थीहरुको धमगत विवरण**

नेपाल एक बहभाषिक बहधामिक देश हो । यहाँ [illegible] वटा भन्दा वढी धम मान्ने मानिसहरु वसोबास गदछन् । यस अध्ययनमा विद्यार्थीहरुले मान्दै आएको धमलाई तलको [illegible] ।

[illegible] विद्यार्थीहरूको धम सम्बन्धि विवरण

क्र.[illegible].	[illegible]	[illegible]	प्र[illegible]
[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible].[illegible]
[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible].[illegible]
[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible].[illegible]
[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible].[illegible]
[illegible]		[illegible]	[illegible]

([illegible] स्थलगत सवक्षण .[illegible])

[illegible] क्षेत्र[illegible] [illegible] मध्ये सबैभन्दा वढी [illegible].[illegible] प्र[illegible], [illegible].[illegible] प्र[illegible], बौद्ध धम मान्ने [illegible].[illegible] प्रतिशत सहित तेस्रो र इस्लाम धम मान्ने [illegible].[illegible] प्र[illegible] [illegible] ।

[illegible].[illegible].[illegible] **यौन तथा प्रजनन स्वास्थ्य सम्बन्धि जानकारी लिएको विवरण**

[illegible] प्र[illegible] औ सताब्धीमा सूचनाका विभिन्न माध्यमहरूबाट सूचना आदान प्रदान र सम्प्रेषण हने गरेको छ । त्यसको सेरोफेरोमा रहेर विद्यार्थीहरुमा सोधिएको प्रश्नबाट प्राप्त तथ्याङ्कलाई निम्न अनुसार तालिकामा प्रस्तुत गरिएको छ ।

[illegible] प्र[illegible]नन स्वास्थ्य शिक्षा सम्बन्धि जानकारी लिने माध्यमको विवरण

क्र.[illegible].	[illegible]	[illegible]	प्र[illegible]
[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]
[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]
[illegible]	पुस्तक अध्ययन	[illegible]	[illegible]
[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]
[illegible]		[illegible]	[illegible]

(स्र[illegible])

[illegible] मा दिएको तथ्याङ्क अनुसार यौन तथा प्रजनन्स्वास्थ्य शिक्षाको जानकारी कुन माध्यमबाट लिनु भयो भन्ने प्रश्नवलीमा सबै भन्दा बढी सामाजिक सञ्जालबाट भन्नेमा [illegible] प्रतिशत सबै भन्दा कम रेडियो टेलीभिजन भन्नेमा [illegible] प्र[illegible]

[illegible]रुषको मुख्य प्रजनन अंगको ज्ञान सम्बन्धि विवरण

मानव शरिरमा भएका प्रजनन प्रणालीको बा[illegible] आवश्यक छ । प्रजनन अंगहरुको ज्ञान भएमा कुनै पनि यौन समस्याबाट ग्रसित हन पदन । आफूलाई भएको समस्याको बारेमा सहजै आफू भन्दा शिक्षित व्यक्तिसंग त्यस सम्बन्धि परामश [illegible]रु[illegible]को बारेमा जानकारी प्राप्त भएमा कुन यौन अंगले कस्तो काम गदछ । प्रजनन कायमा कुन यौनअंगको महत्वपूण भूमिका रहन्छ भन्ने ज्ञान हन्छ । त्यहि अंगहरुको जानकारीको विवरण तलको तालिकाबाट स्पष्ट पान सकिन[illegible]

[illegible] पुरुषको मुख्य प्रजनन अंग सम्बन्धि विवरण

क्र.[illegible].	[illegible]	[illegible]	प्र[illegible]
[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]
[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]

[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible].[illegible]
[illegible]	[illegible]क्र[illegible] [illegible]	[illegible]	[illegible].[illegible]
[illegible]म[illegible]		[illegible]	[illegible]

(स्रो[illegible] स्[illegible] [illegible]क्ष[illegible] .[illegible])

[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]प्रष्ट हन्छ भने पुरुषको प्रजनन् अंग मध्ये लिं[illegible] ज्ञा[illegible] [illegible].[illegible] प्रतिशत छात्र/छात्राहरुमा रहेको र शुक्रवहिनी नलीको ज्ञान [illegible].[illegible] प्र[illegible], अण्डकोषको ज्ञान [illegible].[illegible] प्र[illegible] [illegible] [illegible] ज्ञा[illegible] [illegible].[illegible] प्रतिशतमा रहेको पाइयो । माथिको तालिकाबाट पुरुषको मुख्य प्रजनन् अंग अण्ड[illegible] [illegible] [illegible]त्र/छात्राहरुले लिंग भनेको यसरी हेदा सबै विद्यार्थीहरुमा उक्त विषय वस्तु प्रति उचित ज्ञान नभएको हदा यस सम्बन्धि आवश्याक ज्ञान दिनु पन देखिन्छ ।

[illegible].[illegible].[illegible] महिलाहरुको मुख्य प्रजनन अंगको ज्ञान सम्बन्धि विवरण

[illegible] [illegible]ख्[illegible] प्र[illegible] अंग सम्बन्धि प्रश्न गरेर त्यसका लागि चारवटा अंगहरुको नाम दिएको छ र त्यस मध्ये मुख्य प्रजनन अंग छुट्र्याउनु नितान्त आवश्यक छ । महिला मुख्य प्रजनन अंग सम्वन्धि ज्ञ[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]

[illegible] [illegible] महिलाहरुको मुख्य प्रजनन अंग सम्वन्धि विवरण

क्र.[illegible].	[illegible]	[illegible]ख्[illegible]	प्र[illegible]
[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible].[illegible]
[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible].[illegible]
[illegible]	[illegible]ण्[illegible]	[illegible]	[illegible].[illegible]
[illegible]	[illegible]ण्[illegible] [illegible]	[illegible]	[illegible].[illegible]
	[illegible]म[illegible]	[illegible]	[illegible]

(स्रो[illegible] स्[illegible] [illegible]क्ष[illegible] .[illegible])

[illegible] [illegible] [illegible] [illegible]सार माहिलाको मुख्य प्रजनन्अंग योनीको जानकारी सम्बन्धमा

□□.□□ प्र□□□□ र □□□□□□□ □□□□□□ □□.□□ प्र□□□□□ □□□□ □ण□□□□□□ □□□□□□ □□.□□ प्रतिशत र सबैभन्दा कम अण्डाबाहिनको जानकारी □□.□□ प्र□□□□□ □□□□ □□□□□ □ □□□□□ □□□□□ अनुसार महिलाको मुख्य प्रजनन्अंग अण्डाशय हनुपनमा धैरै छात्र/□त्र□रु□□□□□ □ □□□□□ □□□□ □□□□ माध्यमिक तहमा पनि यसको उचित ज्ञान नभएको पाइयो । त्यसकारण यस सम्बन्धि आवश्य□ ज्ञान दिनु पन देखिन्छ ।

□.□.□ स्त्रीहरुकोअन्य यौन अंगको ज्ञान सम्बन्धि विवरण

यौन अंग भन्ने कुरा सबैमा हने चिज हो र यो प्राकृतिक देन हो । त्यस मध्ये स्त्रीहरुको भित्री र □□□□□ यौन अंग हन्छन् । यहाँ दिएको मध्ये कुन चाहि पहिलो यौन अंग हो भन्ने प्राप्त जानकारी तलको तालिकाबाट प्रष्ट हन्छ ।

□□□□□ □□: □स्त्रीहरुको यौन अंग सम्बन्धि विवरण

क्र.□.	□□□□□	□ख्□□	प्र□□□
□	□त्रद्वा□	□□	□.□□
□	□□द्वा□	□□	□.□□
□	स□□	□□□	□□.□□
□	□□□□	□□	□.□□
□म्□□		□□□	□□□

(स्रो□ स□□□□ □□क्ष□ .□□□□)

□□□□□ □□□ लाई हेदा स्त्रीहरुको यौन अंग योनीको ज्ञान सबैभन्दा बढी □□.□□ प्र□□□□□ रहेको पाइयो भने सबै भन्दा कम ज्ञान मुत्रद्धार भन्ने □.□□ प्रतिशत रहेको देखिन्छ यस अध्ययनबाट के स□ष्ट हन्छ भने तुलनात्मक रुपमा धैरै जना विद्यार्थीहरुलाई स्त्रीहरुको यौन अंगको ज्ञान रहेको देखिन्छ ।

□.□.□ शुक्रकाट र अण्डाको मिलन हने अंग सम्बनिध ज्ञान

स्त्री □□□□□□□ हनलाई पहिला उसमा अण्डाबाहिनी नलीमा शुक्रकाट र अण्डाको मिलन हनुपछ तब मात्र महिला गभवती हन सक्षम हन्छन् । त्यसकारण माध्यमिक तहका विद्यार्थीहरुमा यस

सम्बन्धि कति जानकारी प्राप्त रहेछ भन्ने विवरण तलको तालिकामा प्रस्तुत गरिएको छ।

[illegible] [illegible] स्त्री[illegible] अंगमा शुक्रकीट र अण्डाको मिलन हने सम्बन्धि ज्ञानको विवरण

क्र.[illegible]	[illegible]	[illegible]	प्र[illegible]
[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible].[illegible]
[illegible]	[illegible]क्र[illegible] [illegible]	[illegible]	[illegible].[illegible]
[illegible]	[illegible] [illegible]	[illegible]	[illegible].[illegible]
[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible].[illegible]
[illegible]		[illegible]	[illegible]

(स्रो[illegible] स्[illegible] [illegible]क्ष[illegible] .[illegible])

[illegible] [illegible] [illegible] लाई हेदा स्त्रीको कुन अंगमा शुक्रकीट र अण्डाको मिलन हन्छ भनि सोधिएको प्रश्नको उत्तरमा भन्दा पाठेघर हो भन्नेहरु [illegible].[illegible] प्रतिशत र शुक्रवाहिनी नली भन्नेहरु [illegible].[illegible] प्रतिशत रहेको देखिन्छ त्यसैगरी अण्डवाहिनी नली भन्नेहरु [illegible].[illegible] प्र[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] के स्पष्ट हन्छ भने स्त्रीको अण्डवाहिनी नलीमा शुक्रकीट र अण्डाको मिलन हन्छ भन्ने [illegible]त्र/छात्राहरुको संख्या धेरै पाइयो जसले गदा उनीहरुमा आवश्यक ज्ञान रहेको देखिन्छ।

[illegible].[illegible].[illegible] **गभाधारण को मुख्य लक्षणसम्बन्धि ज्ञान**

गभधारण गरेपछि सन्तान नजन्माउन्जेलसम्मको अवस्थालाई गभावस्था अथवा गभवती भनिन्छ। गभावस्थामा महिलाको निकै हेरचाह गनु पदछ। अन्यथा गभ खेर जान सक्छ। गभाधारण भएको बेलामा मुख्य लक्षण देखा पदछन्। जुन तलको तालिकामा देखाइएको छ।

[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]क्ष[illegible] [illegible]

क्र.[illegible]	[illegible]	[illegible]	प्र[illegible]
[illegible]	[illegible] [illegible] [illegible]	[illegible]	[illegible].[illegible]
[illegible]	[illegible] [illegible]	[illegible]	[illegible].[illegible]
[illegible]	[illegible] [illegible] [illegible]	[illegible]	[illegible].[illegible]
[illegible]	[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]	[illegible]	[illegible].[illegible]
[illegible]		[illegible]	[illegible]

(स्रो[illegible] स्[illegible] [illegible]क्ष[illegible] .[illegible])

[illegible] भनेको रजस्वला बन्द हनु भन्नेहरु [illegible].[illegible] प्र[illegible], वाकवाकी लाग्नु भन्नेहरु [illegible].[illegible] प्र[illegible], छिनछिनमा पिसाब लाग्नु भन्नेहरु [illegible].[illegible] प्र[illegible], र चायाँ पोतो देखापनु भन्नेमा [illegible].[illegible] प्रतिशत रहेको पाइयो । उक्त तालिकाबाट के प्रष्ट देखिन्छ भने विद्यार्थीहरुमा गभाधारण को लक्षण सम्बन्धी ज्ञान रहेको देखिन्छ उक्त तालिकालाई तलको चित्र नं. [illegible]

[illegible].[illegible] यौन तथा प्रजनन स्वास्थ्य शिक्षा

[illegible].[illegible].[illegible] यौन तथा प्रजनन स्वास्थ्यको आवश्यकता

माध्यमिक तहका छात्रछात्राहरुमा हस्तमैथुन यौन तथा प्रजनन स्वास्थ्य शिक्षाको [illegible] ध्ययनमा निम्नानुसार धारण रहेको पाइन्छ । जसलाई तलको तालिकामा प्रस्तुत [illegible]

[illegible] यौन तथा प्रजनन स्वास्थ्यको आवश्यकता सम्बन्धी विवरण

क्र.[illegible]	[illegible]	[illegible]	प्र[illegible]
[illegible]	यौन व्यवहारप्रति रहेको गलत धारणा हटाउन ।	[illegible]	[illegible].[illegible]
[illegible]	[illegible] प्र[illegible] स्वास्थ्य सम्बन्धी रहेको समस्याको समाधान गन ।	[illegible]	[illegible].[illegible]
[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible].[illegible]
[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible].[illegible]
[illegible]		[illegible]	[illegible]

([illegible] .[illegible])

[illegible] मा दिइएको तथ्याङ्क अनुसार माध्यमिक तहमा यौन तथा प्र[illegible] स[illegible] शिक्षा प्रदान गन किन आवश्यक छ भन्ने प्रश्नको सम्बन्धमा यौन व्यवहार प्रतिरहेको गलत धारणा हटाउन [illegible] [illegible].[illegible] प्र[illegible], यौन तथा प्रजनन स्वास्थ्य सम्बन्धी रहेको समस्याको समधान गन भन्नेहरु [illegible].[illegible] प्र[illegible], यौन शिक्षाको बारेमा सचेत गराउन भन्ने[illegible] [illegible].[illegible] प्र[illegible] जिम्मेवारी बोध गराउन भन्नेहरु[illegible].[illegible] प्रतिशत रहेको पाइयो । माथिको तथ्याङ्क अनुसार सबैभन्दा बढी

यौन तथा प्रजनन स्वास्थ्य सम्बन्धी रहेको समस्याको समधान गन भन्ने पाइयो भने सबैभन्दा कम अभिभावक हदाँ जिम्मेवारी बोध गराउन भन्ने [illegible] [illegible] [illegible]

[illegible] [illegible] [illegible]क्ष[illegible] [illegible] [illegible]क्त [illegible]

यौन शिक्षा सम्बन्धी ज्ञान सबैमा हनु आवश्यक छ। किशोरावस्था बढी यो सम्बन्धी चाहना हन्छ। समाजको समायोजन गनको लागि यौन शिक्षाले सहयोग पुयाने भएको हदाँ तल्लो तहदेखि नै यौन शिक्षालाई पाठ्यक्रममा समावेश गनु उपयुक्त हन्छ।

[illegible] [illegible]यौन शिक्षा दिन उपयुक्त तहको विवरण

क्र.[illegible]	[illegible]	[illegible]ख[illegible]	प्र[illegible]
[illegible]	प्र[illegible].[illegible]	[illegible]	[illegible].[illegible]
[illegible]	[illegible].[illegible].[illegible].	[illegible]	[illegible].[illegible]
[illegible]	[illegible].[illegible]. ([illegible]–[illegible])	[illegible]	[illegible].[illegible]
[illegible]		[illegible]	[illegible]

(स्रो[illegible] स्[illegible] [illegible]क्ष[illegible] .[illegible])

[illegible] [illegible] [illegible] को तथ्याङ्क अनुसार सबैभन्दा बढी माध्यमिक तह देखि यौन शिक्षाको ज्ञान दिन उपयुक्त हन्छ भन्ने विद्यार्थीहरु रहेको छ जसमा [illegible].[illegible] प्र[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] प्र[illegible].[illegible]. तह देखि दिनु उपयुक्त हन्छ भन्ने विद्यार्थीहरु रहेको पाइयो। जसमा [illegible].[illegible] प्र[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] विद्यार्थीहरुको व्यक्तिगत धारणा अनुसार मा.[illegible]. तह देखि नै यौन शिक्षा दिन उपयुक्त हन्छ भन्ने रहेकोले स्वास्थ्य तथा जनसङ्ख्या शिक्षाको उपयोगिता मान्न सकिन्छ [illegible]

[illegible].[illegible].[illegible] **किशोरावस्थामा यौन सम्बन्धि जानकारी**

यौन सम्बन्धी जानकारी दिदा आफूलाई पन अनेकौं समस्याबाट टाढा रहन र बच्न सजिलो पन हनाले किशोरावस्थामा यौन शिक्षा दिन उपयुक्त हन्छ यस किशोरावस्थामा यौन शिक्षा सम्बन्धी गरिएको अध्ययनको तथ्याङ्कलाई तलकोतालिकामा प्रस्तुत गरिएको छ।

[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]

क्र.[illegible]	[illegible]	[illegible]	प्र[illegible]
[illegible]	[illegible] [illegible] [illegible] [illegible]	[illegible]	[illegible].[illegible]
[illegible]	[illegible] [illegible] [illegible]	[illegible]	[illegible].[illegible]
[illegible]	विवाहको उमेर प्रवेश पूवको अवस्था भएर	[illegible]	[illegible].[illegible]
[illegible]	[illegible] [illegible]	[illegible]	[illegible].[illegible]
[illegible]		[illegible]	[illegible]

([illegible] [illegible] [illegible] .[illegible])

[illegible] [illegible] [illegible] अनुसार सबैभन्दा बढी यौन रोगबाट बच्न भन्ने विद्यार्थीहरु [illegible].[illegible] प्रतिशत र सबैभन्दा कम बृद्धि र विकासको उमेर भएर भन्नेविद्यार्थीहरु [illegible].[illegible] प्र[illegible] [illegible] [illegible] यस तथ्याङ्क अनुसार सबै भन्दा बढी यौन रोगबाट बच्न भन्ने र सबैभन्दा कम बृद्धि [illegible] [illegible] भएर भन्नेहरु पाइयो त्यसैले गदा विद्यार्थीहरुमा यस सम्बन्धी उचित ज्ञान भएको प्रष्ट हन्छ। यसलाई स्पष्ट [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]

[illegible].[illegible].[illegible] **हस्तमैथुन गदा हने फाइदा**

माध्यमिक तहका छात्रछात्राहरुमा हस्तमैथुन गदा हनेफाइदा सम्बन्धी गरिएको अध्ययनमा निम्नानुसार धारणा रहेको पाइयो । जसलाई तलको तालिकामा प्रस्तुत गरिएको छ । तालिका नं. [illegible]हस्तमैथुन गदा हने फाइदा सम्बन्धी विवरण [illegible]

.[illegible] [illegible] हस्तमैथुन गदा हने फाइदा [illegible]

क्र.[illegible]	[illegible]	[illegible]	प्र[illegible]
[illegible]	[illegible] [illegible] [illegible] [illegible]	[illegible]	[illegible].[illegible]
[illegible]	[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]	[illegible]	[illegible].[illegible]
[illegible]	[illegible] [illegible] [illegible]	[illegible]	[illegible].[illegible]

□म□□		□□□	□□□

(स्रो□ स्□□□□ □□क्ष□ .□□□□)

□□□□□ □□□□ मा दिइएको तथ्याङ्क अनुसार हस्तमैथुन गदा हने फाइदा सम्बन्धमा यौन रोगबाट बच्न सकिन्छ भन्ने धारणा राख्ने विद्यार्थीहरु □□.□□ प्र□□□□, □□□□□ □□□□□न□□□.□□ प्र□□□□, यौन रोगबाट टाढा रहनेभन्नेहरु □□.□□ प्र□□□□ □ □□□ □□□□□ □□गछ भन्ने □□.□□ प्र□□□□ □□□□ □□□□□ □

□.□.□ यौन तथा प्रजनन स्वास्थ्य शिक्षाले परिवारको आकारमा पान प्रभाव

□□.□□. □□□□ □□त्र/छात्राहरुमा गरिएको अध्ययनमा यौन तथा प्रजनन स्वास्थ्य शिक्षाको ज्ञानले उनिहरुको परिवारमा कस्तो प्रभाव परेको छ। यसलाई तलको तालिकाद्धारा स्पष्ट पान सकिन्छ।

□□□□□ □□□□यौन तथा प्रजनन स्वास्थ्य शिक्षाको ज्ञानले परिवारको आकारमा परेको प्रभाव सम्बन्धि □□□□□ □

क्र.□.	□□□□□	□ख्□□	प्र□□□□
□	पारिवारिक व्यवस्थापन गदछ।	□□□	□□.□□
□	परिवारमा कलह उत्पन्न गदछ।	□□	□.□□
□	सुखी परिवार बनाउन सहयोग गदछ।	□□□	□□.□□
□	बढी सन्तान जन्माउन प्रोत्साहन गदछ।	□□	□.□□
□म□□		□□□	□□□

(स्रो□ स्□□□□ □□क्ष□ .□□□□)

□□□□□ □□□□ □□□□□ □□.□□. तहका छात्रछात्राहरुको दैनिक जीवनमा यौन तथा प्रजनन स्वास्थ्य शिक्षाले के कस्तो प्रभाव पादछ भन्नेमा उनिहरु मध्ये परिवारको व्यवस्थापन गदछ भन्नेमा □□.□□ प्र□□□□, परिवारमा कलह उत्पन्न गदछ भन्नेमा □.□□ प्र□□□□, □□□ f□□□□ □□□□□ □□□□□ □□□ □न□□□ □□.□□ प्रतिशत र बढी सन्तान जन्माउन प्रोत्साहन गदछ भन्नेमा □.□□ प्र□□□□ □□□□

पाइयो । यौन तथा प्रजनन स्वास्थ्य शिक्षाको ज्ञान पाएपछि विद्यार्थीहरुको परिवारको व्यवस्थापन गदछ भन्नेमा सबैभन्दा धैरै जवाफ छ किनको उनिहरुलाई परिवारको व्यवस्था[illegible] अध्ययन गरिएको हनाले जानकारी पाएको तथा परिवारमा कलह उत्पन्न गदछ भन्नेमा अत्यन्त न्यून [illegible] जना विद्यार्थीहरुमा यौन तथा प्रजनन स्वास्थ्य सम्बन्धी राम्रो ज्ञा[illegible]

[illegible] क्ष[illegible]ले व्यक्तिमा आएको परिवतन

[illegible]. तहका विद्यार्थीहरुमा यौन शिक्षाले व्यक्तिमा के परिवतन आएको छ भन्ने प्रश्नमा विद्यार्थीहरुले व्यक्त गरेको उत्तरलाई तलको तालिकामा प्रस्तुत गरिएकोछ ।

[illegible]यौन शिक्षाले व्यक्तिमा आएको परिवतनको विवरण

क्र.[illegible]	[illegible]	[illegible]	प्र[illegible]
[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]
[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]
[illegible]	सधै नियन्त्रित हन पाएको छु ।	[illegible]	[illegible]
[illegible]	भविष्य सुखि पान सबै पक्ष रोजेको छु ।	[illegible]	[illegible]
[illegible]		[illegible]	[illegible]

([illegible])

[illegible] को तथ्याङ्कका अनुसार यौन शिक्षाले तपाईको व्यक्तिगत रुपमा कस्तो परिवतन आएको छ भन्ने सम्बन्धमा विद्यार्थीहरुले समय चिन्ने मौका पाएको छु भन्नेमा [illegible], सधै नियन्त्रित हन पाएको छु भन्नेमा [illegible] प्रतिशत र भविष्य सुखी पान सबै पक्ष रोजेको छु भन्ने [illegible] तथ्याङ्कमा समय चिन्ने मौका पाएको छु र मनमा आउने उत्तरचढाव समालेको छु ,[illegible] सबै पक्ष रोजेको छु भन्ने विचार मध्ये सबै भन्दा बढी विचार समय चिन्ने मौका पाएको छु र सबै भन्दा थोरैमा सँधै नियन्त्रित हन पाएको छु भन्ने रहेको छ यसलाई स्पष्ट पान स्तम्भ चित्रमा देखाइएको छ ।

[illegible]. सारांश तथा प्राप्तिहरु

[illegible]

वतमान परिवेशमा बढ्दै गएको यौन तथा प्रजनन स्वास्थ्य शिक्षालाई सुदृढ बनाउदै लैजानु पन आवश्यकता रहेको छ । यस्तो काय सम्पन्न गनु एउटा चुनौतिपूण काय हो । हाम्रो समाजमा रहेका [illegible],[illegible],सांस्कृतिक मुल्य मान्यताहरुले यौन तथा प्रजनन स्वास्थ्यलाई दिशा निदशन गरेको हनाले हाम्रो जस्तो विकासोन्मुख मुलुकमा स्वास्थ्यको स्तरमा उन्नति भएको पाईदैन । सिङ्गो राष्ट्रको भविष्य निधारण गन यौन तथा प्रजनन स्वास्थ्य शिक्षा जस्तो महत्वपूण क्षेत्रका बारेमा खोज अनुसन्धान गनु प्रत्येक जिम्मेवार र सचेत नागरिकको कतव्य हो हाल समाजमा बढ्दै गइरहेकोयौनजन्य विकृतिलाई [illegible] गरी समाजमा स्वस्थ्य आचरण फैलाउनका लागि यौन तथा प्रजनन स्वास्थ्य सम्बन्धी सही ज्ञान दिनु [illegible]

[illegible] प्रजनन स्वास्थ्यको दृष्टिकोणले किशोरावस्था एक संवेदनशील अवस्था मानिन्छ [illegible] जिन्दगीको सही माग बनाउन सकेमा जीवन गुणस्तरीय हने कुरा निश्चित छ । यो अवस्था किशोरीहरुको [illegible], [illegible], तथा सामाजिक अवस्था परिवतन हने समय हो । किशोरावस्थामा दिईने शिक्षा, स्वास्थ्य सेवा सल्लाह तथा परामश, शिक्षकहरुको निदशन तथा सल[illegible] उनिहरुको विकासमा ठूलो प्रभाव पादछ । उनिहरुको लगनशीलता,[illegible],[illegible],आत्माविश्वास, [illegible], [illegible], खेलकुद तथा सामाजिक कायमा सहभागिता जस्ता क्रियाकलापले उनिहरुको भोलिका दिनहरुलाई समेत प्रभाव पादछ । किशोरकिशोरीहरुमा यौन तथा प्रजनन स्वास्थ्य शिक्षा सम्बन्धी सही धारणाको विकास गराउनु अति नै आवश्यक छ ।

[illegible] ([illegible]) विद्यालयका माध्यमिक तहका विद्यार्थीहरुमा यौन तथा प्रजनन स्वास्थ्य शिक्षा [illegible] प्रभावकारिता र त्यसले किशोरकिशोरीहरुमा परेको प्रभाव सम्बन्धी अध्ययनको स्तर मापन गन उद्देश्यले यी विद्यालयहरुमा सवक्षण गरिएको हो । छनोट गरिएको अनुसन्धान शीषकमा आधारित रही निर्धारित उद्देश्यहरु प्राप्त गनको लागि उक्त समस्यामा सम्बन्धीत पूव प्रकाशित [illegible]

पुनरावलोकन गनु महत्वपूण पक्ष हो । विगतमा भएका विभिन्न अध्ययन अनुसन्धानहरुका सकारात्मक पक्षको अनुशरण र नकारात्मक पक्षको निराकरण गरि वतमान र भविष्यमा हने अध्ययन अनुसन्धानलाई शैद्धान्तिक र व्यवहारिक ज्ञान प्रदान गन सम्बन्धीत साहित्यको पुनरा[illegible] प्र[illegible] ।

त्यसैले यस अनुसन्धानको क्रममा विभिन्न साहित्यहरुको पनरावलोकन गरी आवश्यक सैदान्तिक तथा अनुभवजन्य आधार प्राप्त गरिएको छ । प्रस्तुत अनुसन्धान काय वणनात्मक ढाँचामा [illegible] अनुसन्धान कायका लागि आवश्यक जनसंख्या माध्यामिक तह कक्षा [illegible] विद्यार्थीहरुलाई आधार मानिएको छ । जनगणना विधिको आधारमा तथ्याङक संकलन गरिएको छ । तथ्याङ्क संकलन गदा प्रश्नावलि निमाण गरि संरचित प्रश्नहरु कक्षामा गई विद्यार्थीहरुलाई भन लगाई तथ्याङक गरिएको छ । अनुसन्धानबाट प्राप्त तथ्याङकलाई आवश्याकताअनुसार तालिकोकरण गरी व्याख्या र विश्लेषण गरिएको छ । तुलानात्मक रुपमा यस विषयसँग सम्बन्धित विभिन्न अध्ययन अनुसन्धान भएता पनि [illegible] रेमा खासै अनुसन्धान भएको पाँइदैन । अध्ययन माध्यामिक तहमा अध्ययनरत छात्र छात्राहरुमा यौन तथा प्रजननस्वास्थ्य शिक्षा विषयवस्तुको प्रभावकारीता र त्यसले किशोर किशोरीहरुमा पारेको प्रभाव सम्बन्धि जानकारी पत्ता लगाउन गरिएको हो ।

[illegible] प्रा[illegible]

[illegible] क्रियामा प्रश्नहरु एवम्परिकल्पनालाई आधार बनाई प्राप्त तथ्याङकीय नतिजालाई संक्षिप्त र स्पष्ट रुपमा उल्लेख गनुपदछ । यस अनुसन्धानमा आएका प्राप्तिहरु बुँदागत रुपमा यसरी प्रस्तुत [illegible]

- अध्ययन क्षेत्रमा लिइएको विद्यार्थीहरुको जनसंख्यालाई हदा [illegible]
- धमका आधारमा अधिकांश विद्यार्थीहरुले हिन्दु धम मान्ने गरेको [illegible]
- उमेरगत आधारमा अधिकाश विद्यार्थीहरु [illegible]

- □□□□□□ □□□□□□ □□□□=□□ □□□ ब्राह्मण □□□□ □□.□□ प्र□□□□ □□□□=□□ □□□□रु□□ □□□□ □.□□ प्र□□□□ □□□□ □□□□□ □
- □□□ □□□ प्रजननस्वास्थ्य ज्ञानलाई हेदा विद्यार्थीहरुमा □□□ प्रतिशतमा नै ज्ञान रहेको □□□□□ □
- □□□ □□□ जननस्वास्थ्य सम्बन्धि जानकारी लिने माध्यममा घरपरिवारबाट भन्ने □.□□ प्र□□□□, □□□□/□□□□□□□ □.□□ प्रतिशत र पुस्तक अध्ययनबाट भन्ने □□.□□ प्र□□□□ □ □□□□□□□ □ञ□□□ □=□□□.□□ प्र□□□□ □□□□ □□□□□ □
- पुरुषहरुको मुख्य प्रजनन अंग अण्डाकोष हो भन्ने □.□□ प्र□□□□ □□□□ □□□□□ □□□□ □□□□□□□ □=□□□.□□ प्र□□□□ □□□□ □□□□□ □
- महिलाको मुख्य प्रजनन अंग अण्डाशय हो भन्ने □□.□□ प्र□□□□ □□□□ □ □□□□ □=□□ □□.□□ प्रतिशत रहेको देखिन्छ।
- स्त्रीहरुको यौन तथा प्रजनन्अंग योनी हो भन्ने □□.□□ प्र□□□□ □□□□ □□□□□ □
- स्त्री□रु□□ □ण□□ र पुरुषको शुक्रकिटको मिलन अण्डबाहिनी नलीमा हन्छ भन्ने □□.□□ प्रतिशत रहेको देखिन्छ।
- महिलामा अण्ड र शुक्रकिटको मिलन पछि गभ रहन्छ भन्ने □□.□□ प्रतिशत र गभ □□□□□□=□□ □□.□□ प्र□□□□ □□□□ □□□□□□ □.गभधान मुख्य लक्षण रजस्वला बन्द □□□□□□=□□□.□□ प्र□□□□ □□□□ □□□□□
- हस्तमैथुन गदा यौन रोगबाट बच्न सकिन्छ भन्ने □□.□□ प्र□□□□ □□□□□□□=□ □
- □□□ प्र□ि□□ □□□ □ □□.□□.□□. □□□□ □ि□□=□ ज्ञ□ □□□□ प्र□□□□□□ □□□□□ □□□=□ □
- □□□□□ प्र□□ □□□□ □ि□ □□□□□ □□ □=□□□.□□ प्रतिशत रहेको देखिन्छ।
- □□□ तथा प्रजननस्वास्थ्य शिक्षा माध्यमिक तह देखि नै दिनु उपयुक्त हन्छ भन्ने □□.□□ प्र□□□□ □□□□ □□□□□ □

- माध्यामिक तहमा यौन तथा प्रजननस्वास्थ्य शिक्षा प्रदान गनु आवश्यक छ भन्ने □□.□□ प्रतिशत रहेको देखिन्छ ।
- यौन तथा प्रजननस्वास्थ्य शिक्षासँग सम्बन्धि लेख रचना वा कायक्रम हेनुठीक हो भन्ने □□.□□ प्र□□□□ □□□□ □□□□□ ।
- □□□ □□□ प्र□□□स्□स्थ□ सम्बन्धि ज्ञान हासिल गन पाठ्यपुस्तक मात्र पयाप्त हदैन □न्□□□.□□ प्र□□□□ □□□□ □□□□□ ।
- □□□□□ □न्□□□□ □□□ □□□ प्रजननस्वास्थ्य□□ □□□□ □□□□ □□□□□ □□□□□ □□□□ □□□क्ष□ □□ □न्□□□.□□ प्रतिशत रहेको देखिन्छ ।
- यौन तथा प्रजननस्वास्थ्य शिक्षाको ज्ञानले परिवारको आकारमा व्यवस्थापन गन □□□□□ □□□ □न्□□□.□□ प्र□□□□ □□□□ □□□□□ । □. □□□□□□स्□□□ □□□ □क्ष□□□ जानकारीले यौन रोगबाट बच्चन सकिन्छ भन्ने □□.□□ प्र□□□□ □□□□ □□□□□ ।
- यौन तथा प्रजनन्स्वास्थ्यको आवश्यकता यौन तथा प्रजननस्वास्थ्य सम्बन्धि रहेको समस्या समधान गन भन्ने □□.□□ प्र□□□□ □□□□ □□□□□ ।

[illegible]

[illegible]

[illegible]

यस अध्ययनमा माध्यमिक तहका छात्र-छात्राहरूमा यौन तथा प्रजननस्वास्थ्य शिक्षामा थाहा [illegible]/[illegible] तथा प्रजननस्वास्थ्य सम्बन्धी ज्ञानको महत्त्व प्रतिस्थापन गदछ र उनीहरूलाई सचेतना फैलाउन महत्त्वपूण छ।किशोरीहरूमा यौन तथा प्रजननस्वास्थ्य सम्बन्धी ज्ञान भएमा उनीहरू यौन संक्रमण र अन्य स्वास्थ्य समस्याबारे अधिक जागरूक हन सक्छ र यसले उनीहरूको जीवनमा सकारात्मक परिवतन गन मद्दत [illegible]

[illegible], माध्यमिक शिक्षा प्रदान गदा यौन तथा प्रजननस्वास्थ्य शिक्षा समेत पाठ्यक्रममा शामिल गनका लागि प्राथमिकता दिन महत्त्वपूण छ। यसले युवाहरूलाई यौन स्वास्थ्य, [illegible], [illegible], [illegible], प्रजनन स्वास्थ्य सेवाहरूको बारेमा जानकारी प्रदान गन सहयोग पुग्छ।किशोरीहरूको यौन तथा प्रजननस्वास्थ्य सम्बन्धी ज्ञानको प्राप्ति उनीहरूलाई यौन संक्रमणहरूबा[illegible] जागरूक बनाउँछ र उनीहरूको स्वास्थ्य र भविष्यका यौन समस्याहरूको नियन्त्रणमा मद्दत पुग्छ।

उपयुक्त उमेरमा विवाह गनका लागि विभिन्न नकारात्मक धारणा वा पुराना अन्धविश्वासलाई हटाई सकारात्मक सोच तफ लाग्नका लागि पनि सहयोग पुग्दछ। जसले गदा उनीहरुमा यौन तथा प्र[illegible] स्वास्थ्य शिक्षा प्रति नकारात्मक धारणा रहेको पाइयो। योन तथा प्रजनन्स्वास्थ्य शिक्षा मा.[illegible]. [illegible] दिनु उपयुक्त हन्छ र पाठ्यक्रममा विषय वस्तुथप्नु पन देखिन्छ। किशोर/[illegible] प्रजननस्वास्थ्य शिक्षा प्रदान गनु आवश्यक रहेको देखिन्छ। उपयुक्त हन्छ र पाठ्यक्रममा विषय वस्तु थप्नु पन देखिन्छ। किशोर किशोरीहरुमा यौन तथाप्रजननस्वास्थ्य प्रदान गनु आवश्यक पन रहेकोदेखिन्छ। उपयुक्त र सही ज्ञान दिएमा उनीहरुमा विभिन्न यौन रोगहरु लगायत प्रजनन सम्बन्धि स[illegible]रु समाधान गनका लागि मद्दत पुग्दछ। जसले गदा तिव्र जनसङ्ख्या वृद्धिलाई नियन्त्रण गदछ। नेपालको सन्दभमा अशिक्षाको कारणले गदा यौन तथा प्रजननस्वास्थ्य[illegible]

[illegible]

[illegible] गदा बेठीक हन्छ र कुन बाटो [illegible] सान्दभिक हन्छ [illegible] लागेका सामान्य सुझावहरु तल छुट्टाछुट्टै बुँदागत रुपमा स्पष्ट पारिएको छ।

[illegible]

- [illegible] शिक्षा तल्लो कक्षा देखि नै अनिवाय रुपमा प्रभावकारी [illegible]
- अभिभावकहरुले आफ्नो बालबालिकाहरुको उमेर अवस्थालाई बुझेर सहि व्यावहार [illegible]
- स्वास्थ्य शिक्षाका विषय शिक्ष[illegible], दक्ष र अनुभवि हनु पन देखिन्छ।
- कक्षा कोठामा विद्यार्थीहरुको बिच एक–एक गरी यौन तथा प्रजननस्वास्थ्य शिक्षा सम्बन्धि धारणा [illegible]
- [illegible]त्र/छात्राहरुमा देखिने विभिन्न यौन तथा प्रजननस्वास्थ्यको बारेमा अनुसन्धान गरी [illegible]
- विद्यार्थीहरुमा यौन तथा प्रजननस्वास्थ्य शिक्षा सम्बन्धमा जागरुक गराउनु पन।
- यौन तथा प्रजननस्वास्थ्य प्रतिको नकारात्मक धारणाहरु हटाउनु पन।
- यौन तथा प्रजनन्स्वास्थ्य शिक्षासँग सम्बन्धित लेख रचना कायक्रमहरु हेनु पन।

[illegible]

- [illegible] प्रजननस्वास्थ्य शिक्षा सम्बन्धी कायक्रमहरु संचालन गनु पन।
- माध्यमिक तहमा देखिएको पाठ्यक्रमको अवस्थामा परिमाजन गनु पन।

- [illegible]–[illegible] प्रजननस्वास्थ्य शिक्षा सम्बन्धि विचार, गोष्ठिहरु राखि विद्यार्थी तथा [illegible]
- [illegible] प्रजननस्वास्थ्य शिक्षा सम्बन्धी ज्ञान दिने संघ संस्थाहरु सँग सहकाय गरी त्यस्ता संस्थाहरु सँग मिलि विद्यार्थीहरुको सहभागितामा कायक्रम सञ्चालन गर्निु पन ।
- राष्ट्रिय स्तरमा भएका गरेका कायक्रहरु प्रभावकारी ढंगले कायान्वयन गन निती तजुमा गर्निु पन

[illegible]

- [illegible] क्षेत्र[illegible] [illegible] क्षेत्र[illegible] विद्यालयहरुमा पनि अध्ययन गनु पन ।
- यो अध्ययन अन्य समुदाय र अन्य विद्यालयहरुमा गनुपन ।
- यो अध्ययन समुदायका विशिष्ट उमेर समूहमा गनु पन ।
- यो अध्ययन माध्यमिक तहमा अध्ययनरत विद्यार्थीहरुको यौन तथा प्रजननस्वास्थ्य शिक्षा विषयवस्तुको प्रभावकारीता र यसले किशोर किशोरीमा पारेको असर सम्बन्धि अध्ययन गनुपन

[illegible]

[illegible], [illegible] ([illegible]) **दलित समुदायमा प्रजनन स्वास्थ्यको अवस्था**, [illegible], [illegible] [illegible], सुकुना बहमुखी क्याम्पस, [illegible]।

[illegible], [illegible] ([illegible]), [illegible] **प्रजनन स्वास्थ्यमा** [illegible], [illegible], त्रि.[illegible]. [illegible]

[illegible], [illegible] ([illegible]) [illegible], अप्रकाशीत शोधपत्र, स्वास्थ्य तथा जनसङ्ख्या वि[illegible], [illegible] बहमुखी क्याम्पस, [illegible]।

[illegible] ([illegible]) ([illegible]) [illegible] –[illegible], [illegible]: [illegible] । [illegible] ([illegible]) राष्ट्रिय जनगणना, [illegible]: [illegible]।

[illegible], [illegible] ([illegible]), [illegible]; [illegible]।

[illegible], [illegible] ([illegible]) **संस्थागत तथा सामुदायिक विद्यालयको माध्यमिक तहका किशोर** [illegible] स्वास्थ्य; सम्बन्धि ज्ञान तथा दृष्टिकोण स्नातकोत्तर तह, [illegible], [illegible], त्रि.[illegible]. [illegible]

[illegible] ([illegible]–[illegible]) [illegible]: स्वास्थ्य तथा जनसंख्या मन्त्रालय। [illegible] ([illegible]), [illegible] **कायक्रमको प्रशिक्षण सामग्री** [illegible] : [illegible] तथा जनसंख्या मन्त्रालय।

जनसङ्ख्या सम्बन्धि जिल्ला स्तरीय प्रशिक्षण तालिम, [illegible] **सन्दभ[illegible]**, ([illegible]), [illegible] : [illegible]।

[illegible] ([illegible]–[illegible]) [illegible] : [illegible]।

[illegible], [illegible] ([illegible]), [illegible] **प्रजननस्वास्थ्यमा** [illegible], अप्रकाशीत शोधपत्र, [illegible], सुकुना बहमुखी क्याम्पस [illegible]।

[illegible] ([illegible]) [illegible] : [illegible]

[illegible], प्र[illegible] ([illegible]) [illegible] नियोजनका साधनको ज्ञान र प्रयोगको अवस्था स्नातकोत्तर तह, [illegible] बहमुखी क्याम्पस, [illegible]

[illegible], [illegible] ([illegible]) किशोर अवस्थाको विवाहले आमा र बच्चाको स्वास्थ्यमा पारेको [illegible] बहमुखी क्याम्पस, [illegible]

[illegible], श्यामकृष्ण ([illegible]) मानव यौनिकता र प्रजनन स्वास्थ्य, [illegible]

श्रेष्ठ, [illegible] ([illegible])**माध्यमिक तहमा यौन तथा प्रजनन स्वास्थ्य शिक्षा विषय वस्तुको प्रभावकारिता र त्यसले किशोरकिशोरीहरुमा परेको असर सम्बन्धि अध्यनन**,स्नातकोत्तर [illegible], शिक्षाशास्त्र सङ्काय त्रि. [illegible]

[illegible], श्यामप्रसाद ([illegible]) [illegible]**हरुमा यौन तथा प्रजननस्वास्थ्य सम्बन्धि** [illegible]

[illegible] ([illegible]) **जौविक सिद्धान्तअनुसार मानब समुदायको प्रजनन प्रक्रिया**, [illegible], शिक्षाशास्त्र सङ्काय त्रि. [illegible]

केन्द्रीय तथ्यांक विभाग नेपाल ([illegible]) ।

प्रश्नावली माध्यमिक तहमा यौन तथा प्रजनन स्वास्थ्य शिक्षा विषयवस्तुको प्रभावकारीता र त्यसले किशोर किशोरीमा पारेको प्रभाव सम्बन्धि अध्ययन

[illegible] [illegible]..

[illegible] [illegible]...

[illegible]...........[illegible]......................................[illegible]..........................

[illegible]...............................[illegible]..........................

[illegible] तथा प्रजनन स्वास्थ्य शिक्षा विषयवस्तु सम्बन्धि जानकारी

[illegible]. यौन तथा प्रजनन स्वास्थ्य भनेको के हो ? [illegible]

……………………………………………………………………..

[illegible]. तपाईलेयौन तथा प्रजनन स्वास्थ्य बारे सुन्नु भएको छ ?

[illegible]) [illegible]. [illegible]) [illegible]

[illegible]. यदि सुन्नु भएको छ भने कुन माध्यमबाट सुन्नु भएको छ ?

[illegible]) [illegible] [illegible]) [illegible]/[illegible].[illegible]

[illegible]) [illegible] [illegible]) [illegible]

[illegible]. यौन तथा प्रजनन स्वास्थ्यभित्र [illegible] ?

[illegible]) किशारीहरुको यौन तथा प्रजनन स्वास्थ्य विकास

[illegible]) किशोर किशारीहरुलाई जिम्मेवारीपूण निणय लिन

[illegible]) यौन सम्पक गनु, गभधारण गनु

[illegible]) [illegible]

[illegible]. तहका मध्ये महिलाको मुख्य प्रजनन अंग कुन [illegible]?

[illegible]) [illegible] [illegible]) [illegible]

[illegible]) [illegible] [illegible]) [illegible]

[illegible]. स्त्रीको कुन अंगमा शुक्रकीट र अण्डाको मिलन हुन्छ ?

[illegible]) [illegible] [illegible]) [illegible]

[illegible]) [illegible] [illegible]) [illegible]

[illegible]. पुरुष र स्त्रीमा हुने जननेन्द्रियको स– [illegible] ?

[illegible]) [illegible] [illegible]) [illegible]

[illegible]) [illegible] [illegible]) [illegible]

[illegible]. [illegible] ?

[illegible]) एकपटकको यौन सम्पर्कबाट [illegible]) [illegible]

[illegible]) अण्डा र शुक्रकीटको मिलन पछी [illegible]) निश्चित दिनमा यौन सम्पर्क गर्दा

[illegible]. गर्भधानको मुख्य लक्ष्यण के हो ?

[illegible]) [illegible] [illegible]) [illegible]

[illegible]) [illegible] [illegible]) [illegible]

[illegible]. [illegible] ?

[illegible]) [illegible] [illegible]) यौन रोगबाट बच्न सकिन्छ

[illegible]) वाहिरी वस्तुको आवश्यकता पर्दन [illegible]) शारिरीका अस्थिरता नियन्त्रण हुन्छ

[illegible]. [illegible] ?

[illegible]) [illegible] [illegible]) [illegible]

[illegible]. तलका मध्ये कुन चाहि यौन प्रसारित रोग हो ?

[illegible]) [illegible] [illegible]) [illegible]

[illegible]) [illegible]   [illegible]) [illegible]

[illegible]. [illegible] ?

[illegible]) [illegible]   [illegible]) [illegible]

[illegible]) [illegible]   [illegible]) [illegible]

[illegible]. तपाईको विचारमा यौन रोगबाट बच्न के के गनु पछ ?

[illegible]) विवाहपूव यौन सम्पक नराख्ने   [illegible]) श्रीमान श्रीमति बीच मात्र यौन सम्पक राख्ने

[illegible]) [illegible]   [illegible]) [illegible]………

[illegible]. कस्तो व्यक्तिलाई यौन रोग लाग्ने वढी संभावना हन्छ ?

[illegible]) [illegible]   [illegible]) शुद्ध रगतको प्रयोग नगनले

[illegible]) वेश्यावृतिमा लाग्ने व्यक्तिलाई   [illegible]) सुरक्षित यौन सम्पक नगनलाई

[illegible]. तलका मध्ये तपाईले कुन परिवार नियोजनका विधीहरुको बारेमा सुन्नु भएको छ ?

[illegible]) [illegible]   [illegible]) [illegible]

[illegible]) [illegible] [illegible]) [illegible]   [illegible]) [illegible]

[illegible]) [illegible]   [illegible]) [illegible]

[illegible]. यौन तथा प्रजनन स्वास्थ्य शिक्षा कुन तहदेखि दिनु उपयुक्त हन्छ ?

[illegible]) प्रा.[illegible].   [illegible]) [illegible]

[illegible]) [illegible]   [illegible]

[illegible]. किशोरवस्थामा यौन तथा प्रजनन स्वास्थ्य शिक्षा दिनु किन आश्यक छ ?

[illegible]) [illegible]   [illegible]) [illegible]

[illegible]) विवाहको उमेर प्रवेशपूवको अवस्था भएर   [illegible]) [illegible]

□□. माध्यमिक तहमा यौन तथा प्रजनन स्वास्थ्य शिक्षा प्रदान गन आवश्याक छ ?

□) □ □) □□

□□. □□□ □ □□□□□ □ ?

□) □□□ □क्ष□□ □□□□ □□□□□□□

□) □□भावक हँदा जिम्मेवरी बोध गराउन

□) यौन तथा प्रजनन स्वास्थ्य सम्बन्धि रहेको समस्याको समधान गन

□) यौन व्यवहारप्रति रहेकोगलत धारणा हटाउन

□□. यौन तथा प्रजनन स्वास्थ्य शिक्षासंग सम्बन्धित लेख रचना कायक्रम □□□□□ □□/□□□□ ?

□) □□□ □□ □) □□□□ □□

□) □□□□ □□□

□□. तपाईले पढिरहनु भएको पाठ्यक्रममा विषयवस्तु थप्नु पन छ ?

□) □□□□□ □) □□□□

□) □□□□ □□□

□□. यौन तथा प्रजनन स्वास्थ्य सम्बन्धि कुरा गनुलाई कस्तो मान्नु हन्छ ?

□) □□□□□ □) यौन तथा प्रजनन स्वास्थ्य सम्बन्धि ज्ञान पाउनु

□) □□□□□□ □□□□□ □□□□

□□. यौन तथा प्रजनन स्वास्थ्य सम्बन्धि ज्ञान हासिल गन पाठ्यपुस्तक मात्र पयाप्त हन्छ ?

□) हन्छ □) □□□

□□.यौन तथा प्रजनन स्वास्थ्य शिक्षाले परिवारको आकारमा कस्तो प्रभाव पादछ?

□) □□□□□□□ □□□ □□□□ □□□ □) परिवारको व्यवस्थापन गदछ

[illegible]) सुखि परिवार बनाउन सहयोग गदछ [illegible]) बढी सन्तान जन्माउन प्रोत्सहन गदछ

[illegible]. नेपालको सन्दभमा कुन कारणले गदा यौन तथा प्रजनन स्वास्थ्यको बारेमा धारण विकास भएको [illegible]?

[illegible]) [illegible]क्ष[illegible] [illegible]) [illegible]

[illegible]) [illegible] घ सञ्चारको माध्यमले महत्वपूण विषयको रुपमा नलिदा

[illegible]. [illegible]. तहका विद्यार्थीहरुका यौन तथा प्रजनन स्वास्थ्य शिक्षाको जानकारी नभए के हन्छ ?

[illegible]) [illegible] [illegible]) विवाहपूव यौन सम्पक राख्ने

[illegible]) [illegible]

[illegible]. [illegible] ?

. [illegible]) [illegible] [illegible]) [illegible]

[illegible]) [illegible] [illegible]) [illegible]

[illegible]. यौन शिक्षाले तपाईहरुमा के परिवतन आएको छ ?

[illegible]) [illegible] [illegible]) [illegible]

[illegible]) [illegible]ष्यमा सुखि पान सवै पक्ष रोजेको छु घ) [illegible]

[illegible]. [illegible]?

....

....

"[illegible]"